

Helge Davidsen
Cubo Arkitekter A/S
Frederiksgade 72B
8000 Århus C

**Slots- og Kulturstyrelsen
Afdeling Nykøbing Falster**

Fejøgade 1
4800 Nykøbing Falster
Telefon 33 95 42 00

post@slks.dk
www.slks.dk

18. juni 2019
Jour.nr.: 19/04739

Dispensation til bygge- og formidlingsprojekt på Nyborg Slotsholm

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) har den 6. marts 2018 samt med supplerende materiale løbende i perioden frem til den endelige ansøgning, indkommet den 29. maj 2019 modtaget Cubo Arkitekter's ansøgning om dispensation til ændring i tilstanden af Nyborg Slotsholm, fredningsnummer 3718:35, matr.nr. 227a, 235, 236, 237, 238, 239, 240a, 240b, 418a, 7000bs, Nyborg Bygrunde, Nyborg Kommune. Der er ansøgt med fuldmagt fra lodsejer, Slots- og Kulturstyrelsens restaureringsenhed Center for Restaurering og Projekter.

Ansøgningen omfatter forhold vedr. den generelle ændring af fortidsmindet med terrænændringer, nybygget udstillingsfløj, nybygget ringmur, forhøjet vagttårn, anlægsarbejder på terræn, volde, gårdsplads, en ny bro, adgangsveje samt forhold vedr. restaurering og ombygning af Nyborg Slot (Kongefløjen). Alle ændringer er foranlediget af gennemførelsen af projekt *Nyborg Slot – levende kulturarv*.

Der er tidligere givet dispensation til arkæologiske undersøgelser i fortidsmindet, nedrivning af nyere bygninger på slotsbanken, istandsættelse af Kongefløjen og Vagttårnet.

Nyborg Slot og Nyborg Volde er desuden fredet efter Bygningsfredningsloven. Der er truffet afgørelsen efter denne lov af Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fredede Bygninger).

Afgørelse

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) meddeler hermed dispensation, jf. museumslovens § 29 j, stk. 1, til de ansøgte ændringer i tilstanden af Nyborg Slotsholm. Styrelsen gør dog opmærksom på, at flere forhold kræver en endelig godkendelse forud for iværksættelse. Disse forhold er nævnt i afsnit vedrørende de enkelte projektdele og fremgår derudover af skemaet side 5.

De ansøgt ændringerne vedrører følgende projektdele:

- Visuel ændring af fortidsmindet som helhed.
- Etablering af rampeadgang fra gårdsplads til Nyborg Slots vestfløj (Kongefløjen).
- Opførelse af pælefunderet nybygning som ny nordfløj og kommende udstillingsfløj. Herunder etablering af kælderkonstruktion i nybygningens østdel og ledningsføring samt kloakering under udstillingsfløjen.
- Sikring af frilagte fortidsminder i koblingsområdet mod nordvest.
- Opbygning af ny ringmur på eksisterende østmur.
- Opbygning af ny ringmur på sydlig del af slotsholm.
- Forhøjelse af eksisterende vagttårn.
- Ledningsføring, kloakering og andre tekniske installationer på gårdsplads og øvrigt terræn.
- Terræntilpasning og belægning på gårdsplads.
- Terrænregulering af volde og arealer uden for gårdsplads.
- Fjernelse af eksisterende samt opsætning af ny bro mellem Biblioteksholmen og Slotsholmen.
- Indretning af midlertidig arbejdsplads på Slotsholmen i tilknytning til de relevante projektdele.

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) gør opmærksom på, at kun de forhold, der eksplicit er angivet i afgørelsens tekst er omfattet af dispensationen. I fald projektet ændres, eller der i tegningsmaterialet indgår (del-)elementer, der ikke er angivet i nærværende afgørelses tekst, vil ændringen kræve godkendelse eller egentlig dispensation forud for iværksættelse. Forholdet gælder i særdeleshed for ændringer, der angår bygningens ydre (herunder dimensioner) og forhold, der medfører indgreb i terræn og/eller ruinens faste konstruktioner. Det påligger ansøger at sikre sig, at afgørelsen er fyldestgørende i forhold til udførelsen.

Endvidere er det ansøgerens eget ansvar og opgave at sikre sig, at andre godkendelser og dispensationer, der kræves efter anden lovgivning, er indhentet inden arbejdet går i gang. Denne afgørelse vedrører kun forhold vedrørende fortidsmindefredningen efter museumslovens bestemmelser.

Generelle vilkår

Afgørelsen gives på følgende generelle vilkår, som vedrører alle ændringer på fortidsmindet. Dertil kommer yderligere vilkår, som er specifikke for de enkelte

projektdele og som fremgår af afsnittet: *Begrundelse* under afsnittene for de enkelte projektdele:

- Al anlægsarbejde skal foregå under størst mulig hensyntagen til det beskyttede fortidsminde.
- Der må ikke afgraves eller graves dybere, end hvad der er angivet som nødvendigt i forhold til gennemførelse af de enkelte projektdele.
- Der må aldrig køre maskiner på uafdækkede overflader på Borgbanken.
- Ruiner og/eller andre faste konstruktioner må ikke gennembrydes eller fjernes i forbindelse med anlægsarbejdet. Påtræffes udokumenterede ruiner eller andre faste konstruktioner, skal arbejdet standses og Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) kontaktes.
- Byggemateriale må ikke oplagres, og maskinel må ikke anvendes direkte på ruiner og faste fortidsminder, uden at sidstnævnte er tildækket med min. 20 cm sand/grusblanding samt beskyttende plader til fordeling af tryk. Sand/grusblandingen skal være af rent tilført materiale (grusgravsmateriale).
- Al anlægsarbejde skal foregå under arkæologisk overvågning af Østfyns Museer. Eventuelt fremkomne udokumenterede arkæologiske spor skal undersøges og registreres i det omfang, Østfyns Museum skønner det nødvendigt og efter nærmere aftale med Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder). Udgiften til den arkæologiske overvågning og eventuelle undersøgelser afholdes af bygherren.
- Da Østfyns Museer som organisation er en del af projektets ejerskab, vil Slots- og Kulturstyrelsen tillige indgå aftale med Odense Bys Museer om lejlighedsvis tilsyn (herunder registrering og dokumentation af tilsynene). Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) fastlægger i samarbejde med Odense Bys Museer niveauet og hyppigheden af disse tilsyn. Udgifter til dette tilsyn afholdes af bygherren.
- Skader på fortidsmindet opstået i forbindelse med arbejderne skal reableres med regning til ejer og efter konkret anvisning fra Østfyns Museer. Retableringen skal endvidere godkendes af Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder).

Afgørelsen er truffet efter museumslovens § 29 j, stk. 1.

Ansøgers projekt. Projektet som helhed

Projekt *Nyborg Slot – levende kulturarv* ønsker at opføre en ny udstillingsfløj på slotsbankens nordlige del med tilhørende samlende ringmur mod øst og syd, at forhøje det eksisterende vagttårn samt at bearbejde hele Slotsholmens landskab inklusiv slotsgården. Desuden ønsker projektet at forny adgangsvejen til slottet med en ny bro til Biblioteksholmen, der med nye stisystemer forbindes til Torvet.

Projektets vision er at genskabe forståelsen af Nyborg Slot og Nyborg by som en sammenhængende historisk helhed, på en måde, der formidler den meget store

fortælling, som Nyborg udgør i Danmarkshistorien. Det ansøgte projekt, *Nyborg Slot – levende kulturarv*, vil bringe slottets historie og mange fortællinger til live i rammer, som kan tiltrække et bredt nationalt og internationalt publikum.

Begrundelse. Projektet som helhed.

Nyborg Slot og Slotsholm er en del af fortidsmindet Nyborg Bybefæstning, fredningsnummer 3718:35. Fortidsmindet er beskyttet efter museumslovens § 29 e, stk. 1, som siger, at der ikke må foretages ændring i fortidsmindets tilstand. Styrelsen kan i særlige tilfælde give dispensation, jf. museumslovens § 29 j, stk. 1.

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) har i denne sag vurderet, at der i dette specifikke tilfælde foreligger helt særlige og ekstraordinære forhold, som kan begrunde dispensation. I vurderingen af sagen har styrelsen navnlig lagt vægt på det ansøgte projekts formidlingsmæssige perspektiver samt Nyborg Slots unikke historie. Nyborg Slot indtager en væsentlig rolle som ramme for afgørende magtpolitiske begivenheder i Danmarks historie. Projektet eksponerer derfor en stor national fortælling, hvis autenticitet og gennemslagskraft næres af at blive formidlet på stedet, hvor den er foregået.

Det er Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminders) indtryk, at Nyborgs Slots historie og de tilknyttede begivenheder har betydning for forståelsen af væsentlige nationale historiske fortællinger. Det er endvidere Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminders) indtryk, at det ansøgte projekt ønsker at formidle disse fortællinger og slottets historie på en nyskabende og inddragende måde i respekt for fortidsmindets beskyttelse og fremtidige bevaring.

Hensynet til fortidsmindet er en grundpræmis for projekt *Nyborg Slot – levende kulturarv*. Forud for projekteringen er der derfor gennemført omfattende arkæologiske sonderende udgravninger på Slotsholmen. De arkæologiske undersøgelser har kortlagt karakter, bevaringstilstand og udbredelse af ruiner, historiske konstruktioner og arkæologiske jordlag. På grundlag af resultaterne af de arkæologiske undersøgelser er projektet løbende justeret og tilpasset, således at de historiske ruiner på Slotsholmen kan forblive urørte under og efter projektets gennemførelse.

Begrundelse og ansøgers projekt. De enkelte projektdele.

I det følgende præciseres og præsenteres de enkelte projektdele, ligesom der gives en begrundelse for dispensationen.

Projektdele samt tilhørende vedlagte bilag fremgår af nedenstående oversigt.

Ansøgningens tekstdele er vedlagt under bilag 0, se bilagsfortegnelsen i slutningen af dokumentet.

Projektdeel			Ref. til vedlagte bilag	Kræver endelig godkendelse
1.		Hovedforhold		
	1.a.	Visuel ændring i fortidsmindets tilstand	Bilag 1.a., figur 1-15	
	1.b.	Arbejdspladsindretning	Bilag 1.b., figur 1 og 2	
2.		Slottets vestfløj (Kongefløjen)		
	2.a.	Etablering af betondæk og ledningsføring i 1. stokværk – separat afgørelse meddelt 2. november 2018	Bilag vedlagt afgørelse á 2. november 2018	
	2.b.	Etablering af rampeadgang fra gårdsplads til Nyborg Slots vestfløj (Kongefløjen).	Bilag 2.b., figur 1	Ja
3.		Udstillingsbygning (ny nordfløj)		
	3.a.	Fundering af ny bygning	Bilag 3.a., figur 1-7	
	3.b.	Kobling mellem Kongefløj, Udstillingsfløj og Ringmur	Bilag 3.b., figur 1-2, Bilag 3.d. , figur 1-2	Ja
	3.c.	Kælder i nordøst del af nybygning	Bilag 3.c., figur 1-7	
	3.d.	Sikring af frilagte fortidsminder i koblingsområdet mod nordvest	Bilag 3.d., figur 1-2	Ja
4.		Ringmur (øst og syd, inkl. tårn)		
	4a.	Opbygning af ny østlig- og sydlig ringmur samt montering på østlige eksisterende ringmur samt tårn.	Bilag 4.a., figur 1-12	Ja
	4.b.	Forhøjelse af vagttårn.	Bilag 4.b., figur 1-3	Ja
5.		Terræn, volde, gårdsplads og bro		
	5.a.	Ledningsføring og installationer, kloakering mm	Bilag 5.a., figur 1-3	Ja
	5.b.	Terrænændringer på Slotsplads	Bilag 5.b., figur 1	
	5.c.	Terrænændringer på Slotsholmens volde samt på Biblioteksholmen	Bilag 5.c., figur 1-4	
	5.d.	Etablering af ny adgangsbro til Slotsholmen	Bilag 5.d., figur 1-7	Ja

1. Hovedforhold

1.a. Visuel ændring i fortidsmindets tilstand

Ansøgers projekt

Projektets hovedidé er at foretage en nyfortolkning af borgmuren, som danner ryg mod byen, og inden for hvilken slottets liv udfolder sig. Det ansøgte projekt vil ændre den nuværende visuelle oplevelse af Nyborg Slotsholm og i stedet skabe udsigten til et firfløjet borganlæg, således som det var i middelalder og renæssance. Herved ønsker projektet at lægge sig i restaureringsarkitekt Mogens Clemmensens linje og restaureringsprincipper om at fremme historien og skabe en kontekst, der kan medvirke til at forstå den bevarede vestfløjs (Kongefløjs) oprindelige funktion. Mogens Clemmensen foretog en række arbejder ved Nyborg Slot i begyndelsen af 1900-tallet. Valget af udsyn skal understøtte fortællingen om, hvad borgen var engang, uden at der er tale om en rekonstruktion eller et forsøg på at genskabe den oprindelige arkitektur.

Projekt *Nyborg Slot - levende kulturarv* baserer sig på moderne og anerkendte bevaringsprincipper, hvor tilføjelser og ombygninger markeres tydeligt som et nyt lag i slottets historie, samtidig med at autenticitet og respekt for de historiske dele bibeholdes f.eks. gennem materialevalg. Hensigten er at undgå historieforfalskning, og dermed sikre en overensstemmelse med internationalt vedtagne konventioner om bevaring af kulturarv. Der anvendes et nutidigt arkitektonisk formsprog med traditionelle materialer ligesom alle detaljer i deres udformning og materiale søges relateret specifikt til stedet. Muren er således en moderne tilføjelse, men opført i traditionelle materialer – teglsten. Den placeres på eksisterende og dokumenterede historiske mure, ligesom ankomsten til "borgen" sker på samme sted, som den oprindelig er sket. Den nybyggede lette træbygning (udstillingsfløjen) på gårdspladsen lægger sig op af den nordlige ringmur tilsvarende lette bygninger, som er dokumenteret fra flere historiske perioder. Som en del af projektets restaureringsholdning tilstræbes, at formgivningen og bearbejdningen af nye elementer og materialer har en nutidig karakter, der naturligt indfører sig i Kongefløjen og er med til at skabe en samlet arkitektonisk helhed, således at der skabes en reference til det oprindelige byggeri, dog således at der også er en tydelig adskillelse mellem oprindeligt og nyt byggeri.

Udstillingsfløjen vil ud mod voldgraven opføres i teglsten, mens den mod gårdspladsen vil fremstå med bræddebeklædning stående på en base af teglsten. Facaden vil i stueplan domineres af glaspartier med skodder, mens den på 1. sal vil fremstå som bræddebeklædt. Bygningens øvrige sider vil være af tegl med enkelte dør- og vinduesåbninger. Ved vagttårnet forbindes udstillingsbygningen med vagttårnsforhøjelsen via en stålbro, som kobles til den nye del af vagttårnsforhøjelsen. Udstillingsfløjen kobles ligeledes til kongefløjen via to stålbroer, der forbindes til hhv. 1 og 2/3. stokværk. De nye etager i udstillingsfløjen indrettes med rumadskillelse, gulve etc.

Som en del af projektet planlægges det at forhøje vagttårnet på den østlige del af borgholmen med ca. 9 meter. Vagttårnet vil herefter samlet set opnå en højde på 17,1 meter set fra Slotsgården og 18,5 meter set fra Biblioteksholmen. Vagttårnet hører til blandt vores største borgtårne med en murtykkelse på 3,8-3,9 meter. Det har været en anseelig del højere end tilfældet er i dag, hvor det fremstår nedskåret og med en pyramideformet tagdækning. Den nuværende fremtoning er i store træk en direkte overlevering fra militærets tid, men med en forhøjelse vil den ændres til i højere grad at afspejle den oprindelige funktion i den firfløjede borg.

Vagttårnets forhøjelse og nye facader videreføres som teglmure, opbygget i samme stentyper og forbandt som ringmuren og udstillingsfløjen, men tårnets mure perforeres i stigende omfang mod toppen så dagslyset kan sive ind. Om aftenen vil vagttårnets indre oplyses, og perforingen vil fremstå tydeligt mod omgivelserne. Herved vil forhøjelsen både opleves som en direkte forlængelse af det massive eksisterende vagttårn og samtidig, med en form for transparens, alligevel vise, at forhøjelsen er en moderne tilføjelse til det historiske bygningsværk. Mod øst etableres en ny bro mellem Slotsholmen og Biblioteksholmen.

Syd for vagttårnet og mellem ringmurens sydøstlige hjørne og kongefløjens syddel, vil ringmuren genetableres i lignende form i teglsten som den øvrige nye bygningsmasse. Der vil enkelte steder være vindues-, dør og portåbninger.

Begrundelse for dispensation

Det ansøgte projekt vil ændre den visuelle oplevelse af fortidsmindet Nyborg Slot. Som forholdene er i dag, er der direkte udsigt til slottets bevarede vestfløj (Kongefløjen) fra Nyborg Torv, som fremstår markant og tydelig. Imidlertid opleves vestfløjen (Kongefløjen) uden en kontekst, som skaber en forståelse for bygningens oprindelige funktion og sammenhæng med de øvrige dele af borganlægget. Projektet ønsker at genskabe denne forståelse af slot og slotsholm som et sammenhængende anlæg, der i middelalderen og renæssancen bestod af et firfløjet borganlæg med forsvarsfunktion. Dette gøres ved at opføre en ny ringmur mod nord, øst og syd, forhøje vagttårnet mod øst samt ændre adgangsforholdene fra Biblioteksholmen.

Projektet søger ikke at skabe en rekonstruktion, da tilføjelsen af nye elementer vil fremstå tydeligt adskilt fra oprindelige og eksisterende dele, og på den måde leve op til styrelsens praksis for restaurering af fortidsminder og internationale konventioner for bevaring af kulturarv.

Med den historisk korrekte placering og med den rigtige materialekarakter kan de nye bygningselementer være med til at styrke fortællingen om det historiske fæstningsanlæg og slot samt samspillet med byen. Besøgende til slottet vil få mulighed for at opleve den firfløjede borg, som Nyborg Slot oprindeligt var, når de ankommer fra øst, dvs. fra byen og torvet, ad den oprindelige adgangsvej. Set fra syd og vest vil Kongefløjen stadig fremstå markant og tydelig i sig selv; fra vest bevares det

uforstyrrede, autentiske indtryk fuldstændigt, og fra syd vil projektet resultere i en bearbejdning af omgivelserne således, at bygningen fremstår mere klar og skarp på holmen.

Tårnets nuværende fremtoning er en overlevering fra garnisonstiden, hvor det i nedskåret form fungerede som krudtlager. Tårnets forhøjning til et tidligere niveau kan ses i sammenhæng med, at borgens samlede udtryk ændres til en reel historisk befæstning og borganlæg, således at det visuelle indtryk af borganlægget fremstår helstøbt og forståeligt for publikum.

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) finder samlet set, at projektet trods de visuelle ændringer vil skabe en bedre forståelse af borganlæggets funktion og brug, bl.a. ved markering af det firfløjede anlæg, ringmuren og den oprindelige adgangsvej.

Se bilag 1.a., figur 1-3 samt øvrige figurer, bilag 1.a. figur 4 til figur 15.

1.b. Arbejdspladsindretning

Ansøgers projekt

I forbindelse med projekt *Nyborg Slot – Levende kulturarv* ansøges om midlertidig indretning af arbejdsplads. For at kunne udføre de ansøgte arbejder skal der etableres byggeplads, byggepladsveje, materialeoplags- og blandepladser samt opstilles hegn og stilladser mm, så nødvendig logistik og arbejdsmiljø på byggepladsen tilgodeses. Arbejdspladsindretningen er beskrevet i to dele, hvor del 1 er relateret til udstillingsfløjen, mens del 2 vedrører vagttårn og ringmur (se bilag 1.b., figur 1 og 2). Projektets krav til alle entreprenører er, at der i planlægning og drift af byggepladsens udendørsarealer vil blive taget hensyn til, at alle bygninger og alle jordarealer på Slotsholmen og Biblioteksholmen er beskyttede fortidsminder (se desuden bilag 0-5). Murerentreprisen har ansvaret for fællesstilladser og fællesarealer, herunder etablering, vedligeholdelse, vejrligssikring, omlægning og fjernelse af byggepladsveje, gangveje, overkørsler samt aflæsningssteder og oplagspladser. Øvrig byggepladsindretning og vedligeholdelse udføres af forskellige entreprenører iht. specifikke arbejdsbeskrivelser og byggepladsplaner.

Byggepladsveje, aflæsningssteder og oplagspladser opbygges forskelligt under hensyn til specifik placering og tilstedeværelse af fortidsminder samt efter byggeriets flow. Det samme gælder den konkrete afskærmning og sikring af konkrete fortidsminder (se bilag 1.b., figur 1 og 2). I forbindelse med pæleboring til udstillingsbygning udlægges en fulddækkende byggepladskørevej for de tunge boremaskiner og lastbiler med stålplader på 200 mm sand, der sikrer en ensartet trykfordeling. Stilladser monteres med fødder i fundamenter af krydsfiner fyldt med brolæggergrus.

Begrundelse for dispensation

En hensigtsmæssig indretning af arbejdspladsen er nødvendig for at kunne gennemføre projekt *Nyborg Slot - levende kulturarv*. For at kunne udføre de ansøgte arbejder skal der etableres byggeplads, byggepladsveje, materialeoplags- og blandepladser samt opstilles hegn og stilladser, så nødvendig logistik og arbejdsmiljø på byggepladsen tilgodeses.

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) vurderer, at det fremlagte projekt og de specifikke løsningsforslag tager hensyn til lokalitetens status som fredet fortidsminde. Afgørelsens vilkår sikrer desuden, at projektet både tager generelt hensyn til fortidsmindet samt til specifikke kendte problematikker i forbindelse med forekomster af ruiner og faste historiske konstruktioner tæt på overfladen. Det gælder bl.a. indkørslen til slotsgården i områdets sydvestlige hjørne, hvor bevarede dele af den sydlige ringmur ligger tæt på overfladen. Det gælder også de bevarede dele af den østlige ringmur omkring vagttårnet, de meget komplekse ruiner efter flere faser af bro- og adgangskonstruktioner øst for vagttårnet, de bevarede ruiner efter tårn og underjordisk tunnel i det sydøstlige borgområde, ruiner og konstruktioner ved Stranges tårn (et trappetårn mellem vest- og nordfløjen) og fangekælderen ud for Kongefløjens nordøstlige del samt endelig de bevarede ruiner af et højmiddelalderligt hus på gårdspladsen. I alle områder, hvor der forekommer ruiner og fortidsminder planlægger ansøger særlige beskyttelsestiltag, afdækning og sikring (se bilag 1.b., figur 1 og figur 2).

Overholdelse af de specifikke vilkår under projektets praktiske udførelse sikres bl.a. af vilkår om grundig og direkte kommunikation med de udførende entreprenører og håndværkere, ved drøftelse af den konkrete byggepladsindretning med arkæologerne på pladsen fra Østfyns Museum inden etablering og opstilling påbegyndes, og ved de gradvise ændringer i relation til byggearbejdets fremdrift.

Se bilag 1.b., figur 1-2.

Vilkår for dispensation

Dispensation til projektdel 1.b., arbejdspladsindretning, gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel:

- Al aktivitet på slotsbanken skal foregå under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde.
- Alle foranstaltninger i forbindelse med arbejdspladsindretningen er midlertidige og skal fjernes umiddelbart efter det pågældende delprojekts gennemførelse.
- Kørsel hen over ruiner og faste historiske konstruktioner er ikke tilladt.

- Der må ikke etableres foranstaltninger direkte på ruiner og faste historiske konstruktioner med mindre sidstnævnte er tildækket efter aftalte forskrifter.
- Der må ikke fastgøres/monteres foranstaltninger under jorden uden særlig tilladelse fra Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder).
- For at undgå tryk i kanter og forskydninger skal køreplader på byggepladsvej udlægges, så de ikke skrider fra hinanden. Specielt skal køreplader ved indkørslen i det sydvestlige hjørne samt henover tårn og den underjordiske tunnel i det sydøstlige hjørne sikres mod forskydninger, evt. ved sammensvejsninger el. lign. Der skal løbende føres tilsyn med, at der ikke sker forskydninger mellem kørepladerne i anlægsfasen.
- Stilladser, materiale-, personhejs og lignende foranstaltninger med nedadrettet konstant tryk placeres i særligt fremstillede ”sandkasser” på jordoverfladen. Der må ikke ske fjernelse af ruiner eller andre faste historiske konstruktioner ved opstillingen.
- Lettere gangveje, materialeoplagspladser, blandepladser og lign. må ikke placeres direkte på ruiner og historiske konstruktioner med mindre sidstnævnte er tildækket af bufferlag på min. 20 cm sand/grusblanding samt beskyttende plader, der fordeler et evt. tryk.
- Slotspladsens enligt beliggende bevarede ruin af et højmiddelalderligt hus, de bevarede ruiner af et tårn og en underjordisk tunnel i det sydøstlige hjørne samt alle de bevarede ruiner af konstruktionsdele tilhørende de oprindelige brofæster og adgangssystemer beliggende øst og syd for vagttårnet må ikke indgå i byggeplads- og arbejdspladsområde. Arealerne skal afspærres med byggepladshegn i mindst 2 meters afstand fra ruiner. Huset på slotspladsen samt tårn og underjordisk tunnel afspærres desuden med kampesten. Undtagelse fra dette er, at tårn og underjordisk tunnel i arbejdspladsindretningens anden fase i stedet overdækkes med sammensvejsede køreplader på sand/grusblanding og fiberdug.
- Byggeaffald og materialerester i fast eller flydende form må ikke hældes ud, begravnes eller efterlades på den fredede slotsbanke.
- Den konkrete placering af alle byggepladsforanstaltninger samt tildækning af ruiner og historiske konstruktioner skal foregå i samråd med Østfyns Museer.
- Inden projektets gennemførelse skal der fremlægges en plan for, hvordan slotsbankens særlige status som fredet fortidsminde og de deraf følgende hensyn kommunikerer til entreprenører og udførende håndværkere.
- Ved flytning eller afvikling af byggepladsen skal de forskellige elementer, som eksempelvis køreplader, fiberdug m.v. nænsomt fjernes under stor hensyntagen til fortidsminderne.

2. Kongefløjen

2.a. Etablering af betondæk og ledningsføring i 1. stokværk

Delafgørelse er meddelt 2. november 2018.

2.b. Etablering af rampeadgang fra gårdsplads til Nyborg Slots vestfløj (Kongefløjen)

Ansøgers projekt

Fundamentet af "Stranges trappetårn" består af store granitsten der er lagt i ler. På fundamentet er der rester af murede trappevanger. Mogens Clemmensen har tidligere muret en trappe på fundamentet som gav adgang til riddersalen, denne er i dag nedtaget af Østfyns Museer. I projektet skal adgangen til Kongefløjen igen etableres gennem Stranges tårn. De store fundamentsten bibeholdes synlige, men sikres på stedet ved at fuge imellem dem og pakke mellem sten med en kalkmørtel, som nødvendigt for at holde dem på plads. Der, hvor kælderløbet tidligere har gået, etableres en rampe. Rampen går gennem fundamentet, hvor der ikke er fundamentsten. En yderliggende fundamentsten fjernes dog for at øge fripassagen fra 84 cm til 105 cm for at muliggøre handicapvenlig adgang. Rampen belægges med granit (samme materiale som fundamentet) på en stenkiste, hvorfra der drænes uden at det syner. De bevarede murede vanger sikres med et offerlag af to skifter mursten lagt i kalkmørtel.

Alle arbejder vil blive udført under kyndig vejledning og i tæt dialog med Østfyns Museer og Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) for at sikre, at alle fortidsminder behandles på bedste vis, bevares og sikres, så de forsat kan indgå i fortællingen om Nyborg Slot.

Begrundelse for dispensation

Med henblik på at etablere en rampe for kørestolsbrugere for adgang til Nyborg Slots vestfløj (Kongefløjen) i terrænniveau søger projektet om dispensation til at fjerne én enkelt sten fra det lag af granitsten, der har udgjort fundamentet i det såkaldte Stranges tårn (se bilag 2.b., figur 1). Øvrige bevarede oprindelige konstruktionsdele bevares og indbygges i rampekonstruktionen (se i øvrigt afsnit 3.d.).

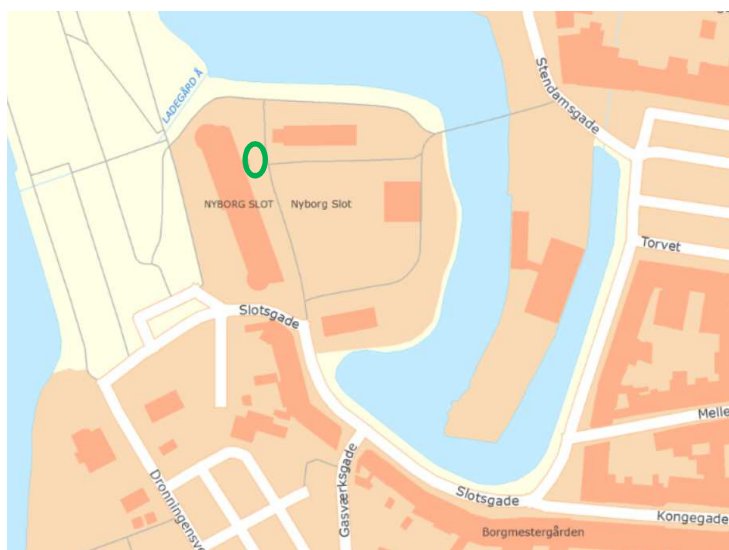
Området er undersøgt arkæologisk og i den sammenhæng grundigt dokumenteret, således at en videnskabelig tolkning og beskrivelse af oprindeligt stenlag og tårnfundament er sikret. Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) vurderer, at tilgængelighed må prioriteres højt, samt at der med forslaget opnås en høj grad af tilgængelighed ved et minimalt indgreb i de historiske konstruktioner, hvorfor der i dette tilfælde kan gives dispensation til anlæggelse af rampe og fjernelse af en enkelt fundamentsten.

Se bilag 2.b., figur 1.

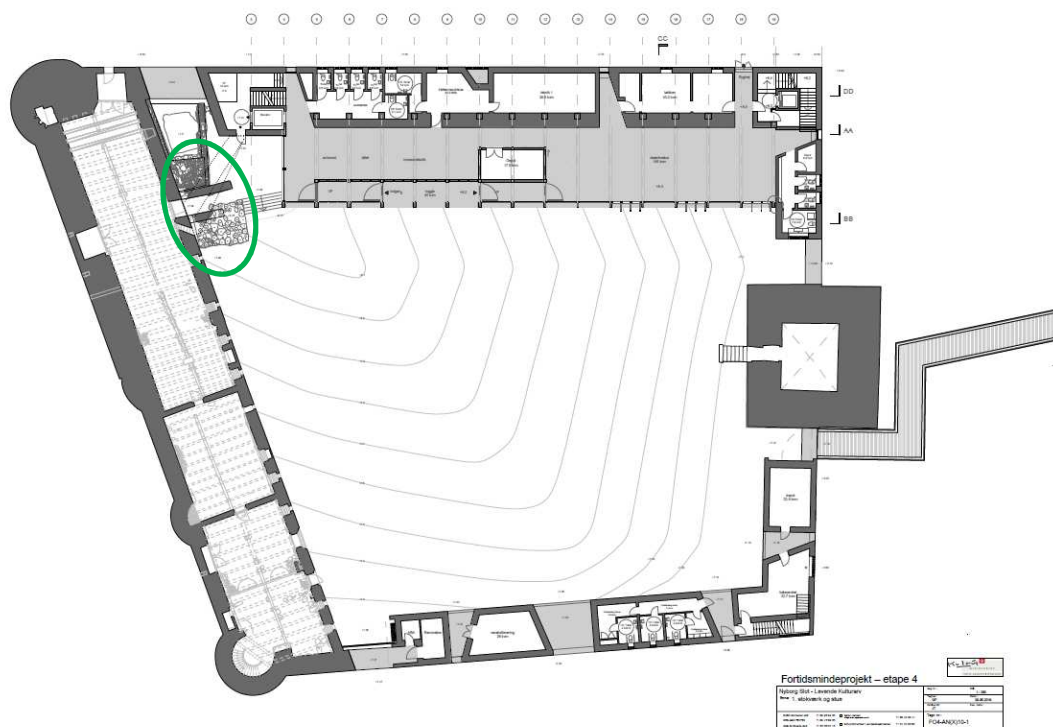
Vilkår for dispensation

Dispensation til projektdel 2.b., rampe til Kongefløjen gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel:

- Rampens etablering skal foregå under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde. Arbejdet skal overvåges af Østfyns Museer.
- Der må kun fjernes den enkelte markerede sten, der ses på bilag 2.b., figur 1, fra de bevarede ruiner af tårnfundament.
- Stenen skal tages op af arkæologer fra Østfyns Museer på en sådan måde, at der ikke opstår skade på andre af fundamentets sten.
- Stenen skal registreres og opbevares af Østfyns Museer for eftertiden.
- Den fjernede stens placering skal markeres i rampens belægning.
- Det skal sikres, at der ikke sker skade på originale stenkonstruktioner ved færdsel på rampen. Såfremt sikringen kræver særlige tiltag skal disse forinden godkendes af Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder).

Projektdelens placering på området.

Oversigt stueplan. Projektdelens placering.

Rampe med markering af sten (lilla) der vil blive fjernet.

3. Ny udstillingsbygning

3.a. Fundering af ny udstillingsbygning

Ansøgers projekt

Udstillingsfløjens bygningsgeometri er afstemt med det oprindelige konkurrenceprojekts hovedanslag, hvor ringmuren er den samlende bygningsform for projektets enkeltdele. Ringmuren definerer udstillingsfløjens omfang og lette bygningsdel, idet udstillingsfløjen lægger sig ind i muren i 2 etager. Udstillingsfløjen holder en behørig afstand til Kongefløjen og spænder ud til den østlige ringmur.

Grundpræmissen for funderingsprojektet er hensynet til de arkæologiske levn, som findes i byggefeltet. Grundet de geotekniske forhold samt ønsket om beskyttelse af fortidsminder, er pælefundering på fundamentbjælker af forskellig størrelse med selv bærende terrændæk valgt som funderingsprincip. Pælene udføres som henholdsvis skruede stål pæle i mindre dybde samt borede beton pæle til stor dybde.

Placering og dimensionering af pælene er udført i tæt dialog med arkæologerne ved Østfyns Museer på Nyborg Slot samt Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) for at opnå et bygbart resultat, som tager hensyn til gældende lovgivning og de arkæologiske levn.

Der udlægges en fulddækkende byggepladskørevej for de tunge boremaskiner og lastbiler, der skal anvendes til pælefunderingsprojektet. Stålbladerne udlægges på 200 mm sand, der sikrer en ensartet trykfordeling på undergrunden. Stålbladerne og det underliggende sand flyttes rundt på arealet i takt med arbejdets fremdrift. Der må aldrig køres på uafdækket jordoverflade, hvor der er underliggende arkæologi. Der udføres altid fysisk markering og afspærring af ikke stålpladeafdækkede områder.

Udførelsen af de borede beton pæle sker på følgende måde. Boremaskinen kører på den stålpladedækkede vej, hvorefter der bores et Ø600 mm hul i undergrunden. Sammen med hullets boring føres et foringsrør ned for at sikre, at jorden omkring det borede hul ikke skrider sammen. Herefter udstøbes beton pælen, og i takt med pælens udstøbning trækkes foringsrøret op. Ved anvendelse af denne metode undgås sammenskridninger af jorden, hvilket beskytter den omkringliggende arkæologi.

De skruede stål pæle i dimension Ø350 mm nedskrues i undergrunden med en mindre boremaskine (12 tons), som kører på samme stålafdækkede kørevej som anvendes til boremaskinen til beton pælene.

Alle pæle søges udført med en respektafstand på mindst 300 mm til omkringliggende arkæologi. Enkelte borede beton pæle er dog efter forhandling placeret tættere på fortidsminder end de angivne 300 mm. Det gælder pælene U.BP102-018, -020 samt -058 (pælen har siden ændret betegnelse til -049), der er placeret ca. 100-150 mm fra nærmeste fortidsminde. Pælene U.BP102-001 samt -002 har direkte kontakt med den

underliggende arkæologi. Ved pælen -001 bliver det nødvendigt at fjerne enkelte granitsten fra den oprindelige fundering af ringmuren.

Pæl U.BP102-023 er placeret i et oprindeligt jordgulv, denne placering er tidligere aftalt med arkæologerne ved Østfyns Museer.

Stålpælene kan sættes med en stor nøjagtighed. Der er i den forbindelse et antal skruede stålpæle, der har en afstand til fortidsminder på indtil 200 mm. Det gælder følgende pæle U.SP 102-292 samt -299. Slots- og Kulturstyrelsen er efterfølgende blevet orienteret mundtligt om, at pæl -292 siden ansøgningen er flyttet, så sikkerhedsafstanden holdes (nyt nummer er -207), mens pæl -299 fortsat står nærmere fortidsminderne, men har fået nyt nummer: -221 (se bilag 3.a., figur 2).

Begrundelse for dispensation

Den nye nordlige ringmur og udstillingsbygningen, der er sammenbygget med denne og placeret ind mod slotspladsen, ønskes opført på det område, hvor der er konstateret flest jorddækkede ruiner og fortidsminder på Slotsholmen. Hele byggefeltet er undersøgt arkæologisk forud for projekteringen af den ny bygning (se bilag 3.a., figur 1). De arkæologiske undersøgelser har kortlagt og gennemdokumenteret området, og de jordfaste fortidsminder findes spredt over området i varierende koncentrationer afbrudt af områder uden bevarede ruiner eller konstruktioner.

De arkæologiske undersøgelser har bl.a. påvist en skalmur af tegl fra renæssancen bygget uden på middelalderens ringmur. Middelalderringmuren er primært bevaret under jordoverfladen med sit kraftige granitstensfundament, mens murens øvre dele af tegl er fjernet i garnisonstiden. Enkelte steder er der dog også bevaret teglpartier af middelalderringmuren. Desuden er der på området fundet granitstensfundament til middelalderslottets nordfløj, fundamenter til flankeringstårne fra forskellige bygningsfaser, adskillige fragmenter af teglgulve fra forskellige faser, et firkantet middelalderligt hjørnetårn, middelalderstegers/madlavningsområde samt en del andre anlæg fra forskellige bygningsfaser i perioden fra år 1200 til 1850 (se bilag 3.a., figur 1).

For at beskytte de mange ruiner og jordfaste fortidsminder vil projektet fundere den nye bygning på pæle. Det gælder både nordfløjens ringmursdel og den lette indre bygning, udstillingsbygningen. De systematiske arkæologiske undersøgelser har leveret data om forekomsten af ruiner og historiske konstruktioner både i flade og niveau, således at projekteringen af pælefunderingen har kunnet tilpasses fortidsminderne. Hver enkelt pæls placering og dimensioner er fastlagt i tæt dialog med Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) samt arkæologer fra Østfyns Museer og med baggrund i den arkæologiske kortlægning af områder, således at pælene først og fremmest er placeret i områder, hvor der ikke er bevarede fortidsminder (se bilag 3.a., figur 2). Pælene udføres som henholdsvis Ø350 mm skruede stålpæle til mindre dybde samt Ø600 mm borede betonpæle med foringsrør til stor dybde. Borningsmetoden er ligeledes udviklet og aftalt i dialog med Slots- og Kulturstyrelsen,

Center for Kulturarv (Fortidsminder) samt Østfyns Museer, således at f.eks. sammenskridninger af jorden i forbindelse med boringen forhindres, for at beskytte omkringliggende fortidsminder. Langt hovedparten af både de borede betonpæle og de skruede stål-pæle placeres med stor sikkerhedsafstand til arkæologiske forekomster på 300 mm. Enkelte pæle må efter aftale placeres med en mindre sikkerhedsafstand for at sikre bærevnen for den kommende bygning. Dette omfatter pælene U.BP102-018, -020 samt -058 (pælen har senere ændret betegnelse til 049), der placeres ca. 100-150 mm fra nærmeste arkæologiske forekomst. Pæl U.BP 102 -018 og -020 placeres i et lille område mellem diverse gulve og konstruktioner primært af granit men også tegl, mens pæl U.BP 102 -049 placeres nær en rest af ringmur i tegl (se bilag 3.a., figur 1 og udsnit heraf i dette afsnit). Derudover gennembyrder to stål-pæle (U.SP102-261 og U.SP102-262) fundamentet fra den nu nedrevne Café Danehof fra 1800-tallet. Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) finder at gennembrud af dette fundament er acceptabelt, da bygningen er en senere tilføjelse til Slotsholmen, og tidligere er tilladt nedrevet, hvorfor der ikke findes anledning til at undlade dispensation til gennembrud af fundamentet.

Derudover vil betonpælene U.BP102-001 samt -002 få direkte kontakt til dels teglstensmuren Christian d. 3.'s skalmur samt denne murs fundament af store granitsten (se bilag 3.a., figur 2, bilag 3.b., figur 1 samt udsnit af denne sidst i dette afsnit). Ved begge pæle angiver projektbeskrivelsen, at der med diamantskæreklinge med stor præcision udskæres et lodret snit gennem granitstensfundamentet omkring stedet for pælenes placering på 1000 x 1000 mm til placering af den 600 mm i diameter store betonpæl. Snittets sider afstives med krydsfinér eller stålplader, hvorved siderne sikres, så yderligere dele af fortidsmindet undgås at blive berørt. Ved pælen U.BP102-001 vil det være nødvendigt at fjerne enkelte granitsten fra den oprindelige meget solide fundering af ringmuren. Det vurderes, at denne løsning samlet set tager mest muligt hensyn til fortidsmindet, frem for at pælen placeres for tæt på eller imellem de mere skrøbelige rester af middelaldermuren lige syd for. Slots- og Kulturstyrelsen stiller i vilkårene for arbejdet krav om, at disse sten optages og sikres af det arkæologiske museum, og at det skal tilstræbes at minimere omfanget af indgrebet i fortidsmindet ved de to omtalte pæle; som udgangspunkt kun i den diameter, der omfattes af pælens størrelse.

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) vurderer samlet set, at der i projekteringen er gjort optimale tiltag for at undgå, at fortidsminderne påvirkes af bygningen, samt at pælefunderingen med det beskrevne projekt kan gennemføres uden væsentlig skade på ruiner og historiske konstruktioner.

Se bilag 3.a., figur 1-8 samt bilag 3.b., figur 1 vedrørende fjernelse af granitstenen ved betonpælene.

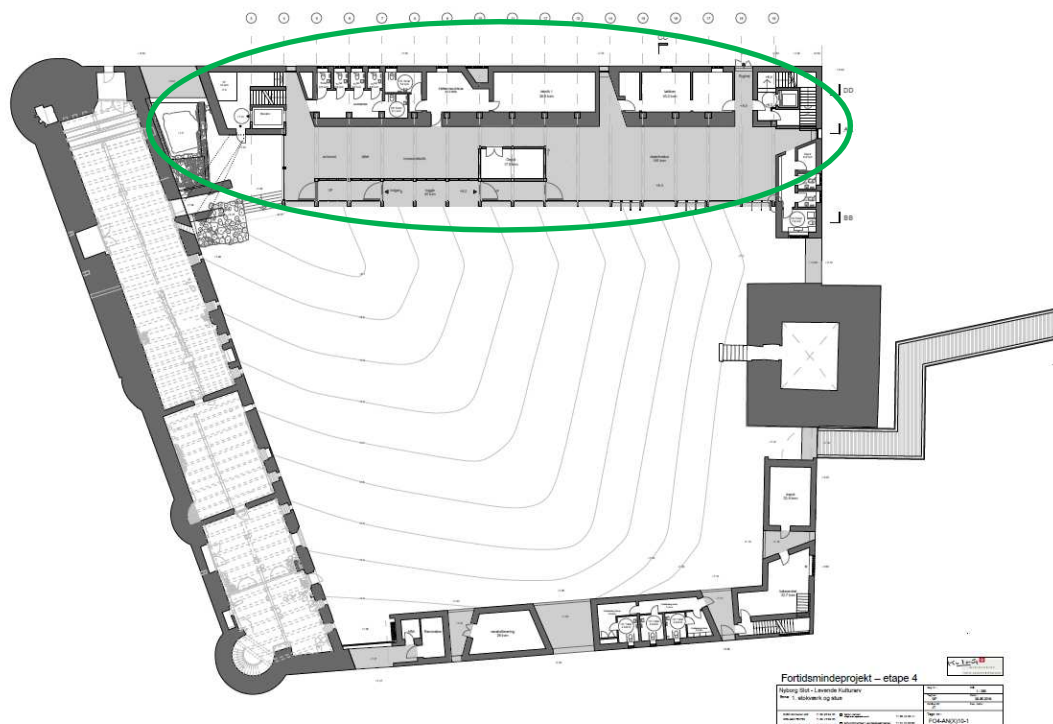
Vilkår for dispensation

Dispensation til projektdel 3.a., fundering af ny udstillingsbygning, gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel:

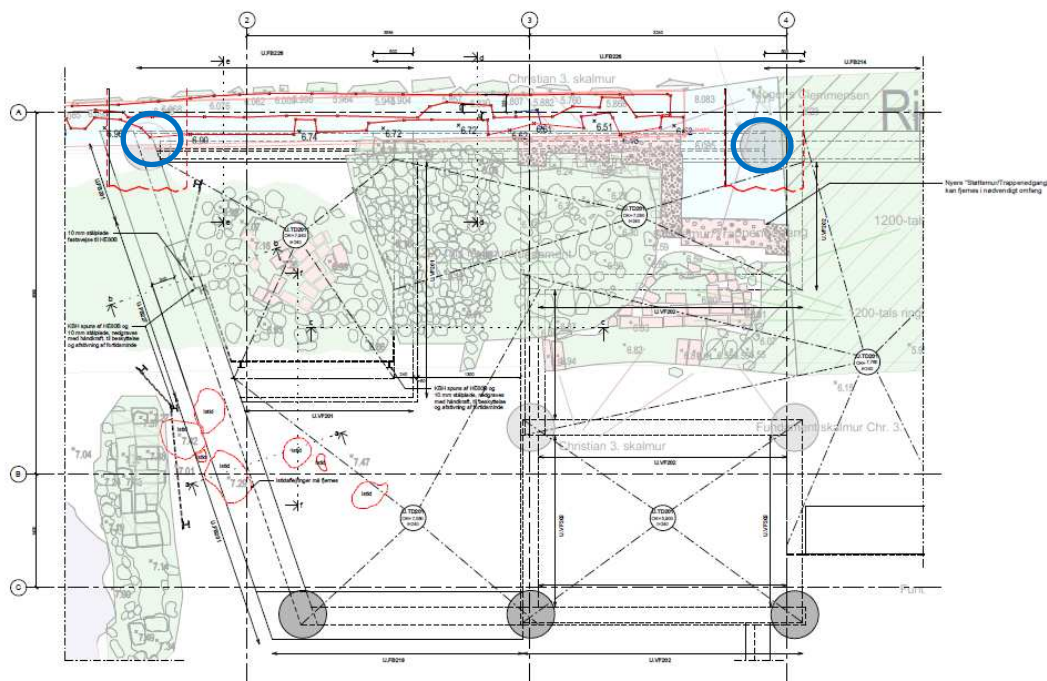
- Etablering af pælefundering skal foregå under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde.
- I forbindelse med etablering af betonpælene U.BP102-001 og -002 skal det tilstræbes at minimere omfanget af indgrebet i fortidsmindet, som udgangspunkt kun i den diameter, der omfattes af pælens størrelse.
- De lodrette snit gennem Christian d. 3.'s skalmursfundament i forbindelse med placering af pæl U.BP102-001 og -002 skal foretages med præcisionsskæring med diamantskæreklinge.
- Boremaskiner og lastbiler, der indgår i pælefunderingsprojektet må aldrig køre på uafdækket jordoverflade, men skal benytte byggepladskøreveje udlagt som beskrevet i delelement om indretning af arbejdsplads.
- Både boring til betonpæle og skruning til stålpæle skal foregå med den yderste nøjagtighed og præcist overholde de angivne sikkerhedsafstande til fortidsminder.
- Sammen med hullets boring skal føres et foringsrør, der sikrer, at jorden omkring det borede hul ikke skrider sammen under betonrørets støbning.
- Pælene skal placeres med en afstand på mindst 300 mm til nærmeste arkæologiske forekomst. Enkelte pæle er dog undtaget fra dette: Pælene U.BP102-018, -020 samt -049 placeres ca. 100-150 mm fra nærmeste arkæologiske forekomst samt de to betonpæle U.BP 102-001 og -002, der vil få direkte kontakt til granitsten i ringmur. Det gælder ligeledes den skruede stålpæl U.SP102-221, som placeres 200 mm fra nærmeste arkæologiske forekomst.
- Boring og nedskruning af alle pæle uanset sikkerhedsafstand samt skæring af lodret snit gennem Christian. 3.'s skalmur skal overvåges af Østfyns Museer og intakt materiale sikres og magasineres. Forud for etableringen af betonpæl U.BP102-023 skal det område, der bliver berørt af funderingen af pælen undersøges og registreres af Østfyns Museer.

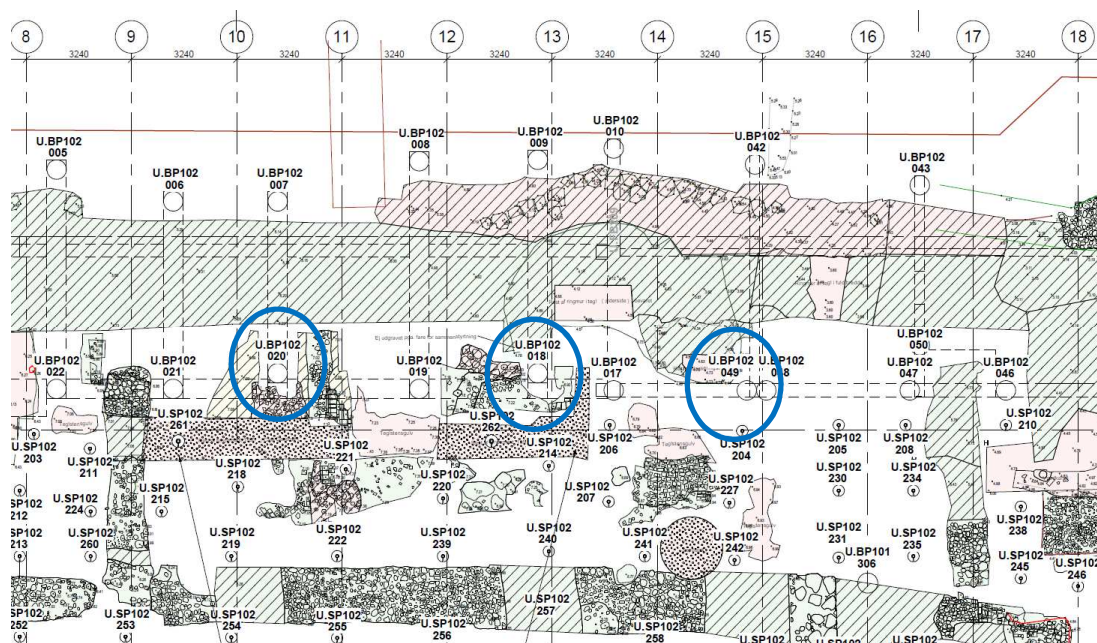
Projektdelens placering på området.

Oversigt stueplan. Projektdelens placering markeret med grøn ring. Nord er op.

Udsnit af tegning for fundering af pæle til udstillingsfløjen, bilag 3b, figur 1, hvor de to pæle, der kræver indgreb i fortidsmindet bl.a. ved fjernelse af granitsten er markeret med blå cirkler. Pælene er placeret i bygningens nordvesthjørne. Nord er op.

Udsnit af tegning for fundering af pæle til udstillingsfløjen, bilag 3a, figur 2, hvor de tre betonpæle, der er placeret nærmere arkæologiske levn end den generelle beskyttelsesafstand, er markeret med blå cirkler. Nord er op.

3.b. Kobling til Kongefløj. Opmuring på eksisterende nordlige ringmur

Ansøgers projekt

Ringmuren definerer udstillingsfløjens omfang og lette bygningsdel, idet udstillingsfløjen lægger sig ind i muren i to etager. Udstillingsfløjen holder en behørig afstand til Kongefløjen og spænder ud til den østlige ringmur.

Ringmuren (del mellem udstillingsfløj og kongefløj)

Ringmurens 5,5 meter brede teglmassiv opføres i princippet på fundamenterne og omridset af den historiske ringmur, der er blevet blotlagt ved arkæologiske udgravninger. Udgravningerne har medført at ringmurens fundamenter bevæger sig ud mod nord, for ikke at berøre fortidsminderne. Placeringen af disse fundamenter vil påvirke teglfacadens detaljering. Det eksisterende bygningshierarki på Slotsholmen, som også giver sig til udtryk i facadeudformningen, har også fundet deres aftryk i de nye bygningsanlæg.

Ringmuren har den største bygningshøjde mod nord, hvor den holder sig tydeligt under Kongefløjens tagskæg. Ringmuren holder afstand til både Kongefløj og vagttårn, og broer forbinder til de gamle bygninger. Ringmuren opmures i teglsten i normalformat med Koch's forbandt. Tegltypen fastlægges ved forskellige prøveopsætninger af den røde teglsten, der vil fremstå i forskellige nuancer og med forskellige fugetyper, for at understrege særlige momenter i facadens modulerings. De eksisterende støttmure, der danner 'base' for den nye ringmur, vil blive genbrugt, dog er de i meget dårlig stand, så munkestenene vil blive genopmuret, hvor nødvendigt, som en del af den nye ringmur. Deres fremtræden og opmuring mod normalforbandtet understreges gennem fuge eller skiftegang i det nye murværk. Denne teglbase reflekterer bredden på den historiske ringmur, hvorfra der findes direkte aftryk på både vagttårn som kongefløj.

Koblingen mellem Kongefløj, Udstillingsfløj og Ringmur

Koblingen mellem Kongefløj og Udstillingsfløj sker i det fri. På stueplan sker adgangen til 1. stokværk fra ringmuren til et sænket niveau mellem eksisterende og beskyttede fortidsminder. Som adgang til Kongefløjens 2. og 3. stokværk etableres gangbroer frem til Kongefløjens fastlagte vinduesåbninger, der omdannes til døråbninger. I udstillingsfløjens nordvestlige hjørne vil der ske opmuring direkte på Christian d. 3. mur mod nordvest i modullinje A. Der vil på dette sted, være direkte kontakt med de nye konstruktioner og dele af den oprindelige ringmur. Den yderste del af den nye facademur mod nord, vil blive opmuret direkte oven på de teglsten, der i dag er frigravet under arkæologisk overvågning. Der ilægges et lag murpap der sikrer mod fugt/karpilarstigning.

Umiddelbart bag Christian d. 3.'s mur udgraves der ved håndudgravning for de kommende fundamenter udført i beton. Generelt udgraves der med maskine indtil ca. 250 mm over kendt registreret arkæologi, herfra håndgraves der til endeligt niveau. I flere situationer håndgraves der tæt på registrerede fortidsminder, disse fortidsminder

sikres successivt ved nedgravning af HE 80 stålpæle herpå påsvejses der 10 mm stålplader som sikring mod sammenskridning af den jord der omkranser fortidsminderne, princippet er kendt som Københavnerspuns.

Ved modullinie B/2 er der registreret 7 granitsten, der alle er istidsaflejringer. Disse 7 granitsten fjernes i forbindelse med udgravnings- og støbearbejder. Udgravning omkring stenene foretages som håndudgravning, ligesom sammenstyrtningsrisiko håndteres ved opbygning af lokal Københavnerspuns.

Tegningen viser, at der oven på eksisterende Christian d. 3.'s mur, bliver muret med tegl og i samme lidt skæve/ krumme retning op til kote 8 (gulvniveau i udstillingsfløj), herfra mures der i ret linje og flugt med øvrige udstillingsfløj og i traditionelt teglstensformat. Det bevirker, at der opstår en lille ”teglhylde/-fremspring” ud for kote 8.

Begrundelse for dispensation

I forbindelse med sammenkoblingen af projektets delelementer omfattende den nye ringmur, eksisterende rester af den oprindelige ringmur og den nye udstillingsbygning, ansøges der om:

1. At genopmure eksisterende mure som del af den nye ringmur og at opmure direkte oven på de bevarede dele af Christian den 3.'s skalmur på facademuren mod nord både som en del af ringmuren og som en del af den vestlige del af udstillingsfløjen.
2. At opføre en ny ringmur i teglsten, let forskudt mod nord i fht. de originale ringmursdele, for at beskytte disse.
3. At foretage udgravning umiddelbart bag Christian den 3.'s skalmur til kommende fundamenter i beton.
4. At nedgrave HE 80 stålpæle med påsvejsede stålplader som spuns i kanten af de arkæologiske forekomster for at sikre den jord, der omkranser de arkæologiske levn.
5. At fjerne syv granitsten, der er aflejret i istiden.

1. At genopmure eksisterende mure som del af den nye ringmur og at opmure direkte oven på de bevarede dele af Christian den 3.'s skalmur på facademuren mod nord både som en del af ringmuren og som en del af den vestlige del af udstillingsfløjen.

Den oprindelige ringmur omfatter her både et cirka 2,5 meter bredt ringmursfundament fra 1200-tallet og en ydre forstærkning af denne i form af en skalmur fra 1500-tallet bestående af syldsten med teglstensfundament på, opført af Christian d. 3. I ansøgningens materiale fremgår det, at der vil blive opmuret oven på og uden på det oprindelige murværk, se bilag 3.b., figur 1, bilag 3.b., figur 2 og bilag 3.d. figur 1. Nederst vil opmuringen få et lige og derefter et skråt eller krumt forløb op til udstillingsbygningens gulvniveau (kote 8), hvorefter murværket igen fortsætter opad i et lige forløb.

Der ses i ansøgningens tekstmateriale ikke nogen redegørelse for, hvad baggrunden for at udføre den skrå murdel omkring og over det eksisterende fundament er, eller hvordan denne murdel vil fremstå i forhold til den øvrige del af murværket.

Det foreliggende ansøgningsgrundlag er således ikke fyldestgørende, og der skal på baggrund af en mere detaljeret beskrivelse indhentes en endelig godkendelse hos Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) af disse specifikke delelementer af byggeprojektet.

2. At opføre en ny ringmur i teglsten, let forskudt mod nord i fht. de originale ringmursdele, for at beskytte disse.

Se dispensationens afsnit 4a.

3. At foretage udgravning umiddelbart bag Christian d. 3.'s skalmur til kommende fundamenter i beton.

Udgravningen bag murelene sker i områder, der allerede er undersøgt arkæologisk, og foretages nænsomt med håndkraft i nærheden af bevarede arkæologiske forekomster såsom murede eller øvrige strukturer, hvorfor Slots- og Kulturstyrelsen finder, at der kan gives dispensation hertil, såfremt de almene vilkår for dispensationen om arkæologisk overvågning overholdes. De pågældende murede og tilstødende arkæologiske forekomster sikres løbende ved udfyldning af hulrum mellem arkæologiske fundamenter og nye betonfundamenter med lerklinkenødder jf. bilag 3.b., figur 1.

4. At nedgrave HE 80 stålspæle med påsvejsede stålplader som spæle i kanten af de arkæologiske forekomster i området ved koblingen mellem udstillingsfløj og ringmur for at sikre den jord, der omkranser de arkæologiske levn.

Nedgravningen af stålspæle med stålplader som spæle sker for at sikre nedskridningen af arkæologiske levn, og er dermed til fordel for fortidsmindet. Nedgravningen af stålspæle med stålplader som spæle ved kanten af de arkæologiske levn i området ved koblingen mellem udstillingsfløj og ringmur berører ikke direkte de arkæologiske levn, men sker i tidligere udgravede dele, hvorfor Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) finder, at der kan gives dispensation hertil, såfremt de almene vilkår for dispensationen om arkæologisk overvågning overholdes.

5. At fjerne syv granitsten, der er aflejret i istiden.

De syv omtalte granitsten er aflejret under istiden, og er derfor at betragte som naturligt forekommende og indgår ikke i konstruktioner på fortidsmindet, hvorfor Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) finder, at stenene kan fjernes fra fortidsmindet.

Se bilag 3.b., figur 1-2 samt bilag 3.d., figur 1.

Vilkår for dispensation

Dispensation til projektdel 3.b., koblingen mellem Kongefløj, Udstillingsfløj og Ringmur, gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel:

- Jf. begrundelsen skal alt byggeri oven på gammelt murværk endeligt godkendes af Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder), før der kan gives dispensation hertil.
- Udgravning tæt ved fortidsminder skal foregå under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde og under arkæologisk overvågning. De oplyste sikkerhedsafstande ved gravearbejdet i nærheden af registrerede arkæologiske levn skal overholdes.
- Efter udgravning bag murdele, hvor der ikke sikres med spuns, skal hulrum udfyldes med lerklinkenødder eller ukomprimeret sand som stabilisering af de arkæologiske levn.
- Etablering af spuns skal foregå under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde, og må ikke gennembryde fortidsminder eller arkæologiske levn.
- Maskiner og lastbiler, der indgår i arbejdet med koblingen mellem bygningsdelene må aldrig køre på uafdækket jordoverflade, men skal benytte byggepladskøreveje udlagt som beskrevet i delelement om indretning af arbejdsplads.

3.c. Kælder i nordøst del af udstillingsbygning

Ansøgers projekt

Der ansøges om etableringen af en betonkælder under udstillingsbygningens østlige del. Kælderen følger den nye bygnings forløb i anlæggets nordøstlige hjørne og støder op til den østlige ringmur.

Området for den fremtidige kælder udgraves i henhold til tegning, bilag 3.c., figur 7. På tegningen angives i hvilket omfang der maskinudgraves, underliggende jord håndudgraves.

Der opstilles stabiliserende Københavnerspuns som vist på udgravningsplanen, som sikring mod at jord og fortidsminder skrider sammen i forbindelse med udgravningen. På den oprindelige nord-sydgående ringmur i modul 20 udført af tegl udlægges et ultra tyndt lag vasket sand herpå udlægges et lag geotekstil. På geotekstil-laget opmures med klinkbrændte teglsten en 600 mm bred afretning. Denne afretning anvendes som underlag for efterfølgende opmuring med betonfundamentsblokke. Denne konstruktion danner grundlag for den pladsstøbte betonkælder.

De indlagte lag af geotekstil sikrer blandt andet, at nye betonstøbninger ikke får fysisk bindende sammenhæng med oprindelige fortidsminder. Hermed er den nye konstruktion reversibel.

I modullinje 15 vil fundament for skillevæggen i kælderen blive placeret umiddelbart over registrerede fortidsminder. Der foretages håndudgravning, inden der udlægges et ultra tyndt lag vasket sand herpå udlægges et lag geotekstil. Herpå opstilles forskallingsforme beregnet til der efterfølgende støbning af fundamentet.

Det højeste registrerede vandspejl er beliggende i nærheden af kælderen bundniveau hvorfor det kan være nødvendigt at udføre vandtætning af konstruktionerne – primært i støbeskel.

Begrundelse for dispensation

Under udstillingsbygningens østlige del ønskes etableret en betonkælder. Kælderen følger den nye bygnings forløb i anlæggets nordøstlige hjørne (se bilag 3.c., figur 1). For at undgå yderligere borede betonpæle i det fortidsmindefyldte område, ønskes kælderen østlige del etableret direkte på den oprindelige nord-sydgående østlige ringmur (se bilag 3.c., figur 3).

Hele byggefeltet er undersøgt arkæologisk forud for projektering af den nye bygning og kælderen (se bilag 3.a., figur 1), således at projekteringen er sket på grundlag af data fra undersøgelserne både i flade og niveau og tilpasset fortidsminderne. I den nordøstlige del af feltet, ligger fortidsminderne dybt, så hovedparten af kælderen vil kunne etableres i koter over fortidsmindernes niveau. Området mellem fortidsminder og kælderkonstruktion vil alle steder blive opfyldt med sand. Hvor konstruktionen etableres på den nord-sydgående østlige ringmur, vil der mellem fortidsminderne og konstruktionen blive opbygget et lag af sand, geotekstil og en teglstensopmuring. Teglstenslaget fungerer som en afretning, der tilpasses efter fortidsminderne i bunden og samtidig sikrer en øvre flade, hvorpå selve konstruktionen kan opbygges. Afretningen sikrer, at de bevarede fortidsminders varierende koteniveau udjævnes i forhold til byggeriet ovenpå, og at der sker en trykudligning på overfladen, hvorved fortidsmindet skånes (se bilag 3.c., figur 2 (side 17 og 18)).

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) vurderer, at der i projekteringen er gjort optimale tiltag for at undgå væsentlig påvirkning af fortidsminderne. Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) forventer derfor, at gennemførelsen af det beskrevne projekt ikke vil medføre skade på ruiner og historiske konstruktioner. Området er udvalgt pga. de bevarede fortidsminders dybe beliggenhed. Ligeledes er en opbygning på de solide ringmure at foretrække frem for yderligere nedboringer af betonpæle i området, så længe ringmurens oprindelige bygningslementer kan forblive intakte med beskyttende lag.

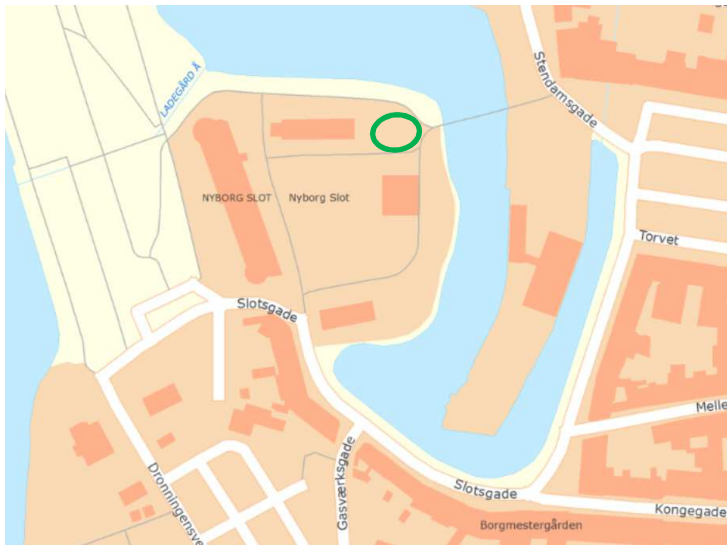
Se bilag 3.c., figur 1 til 7.

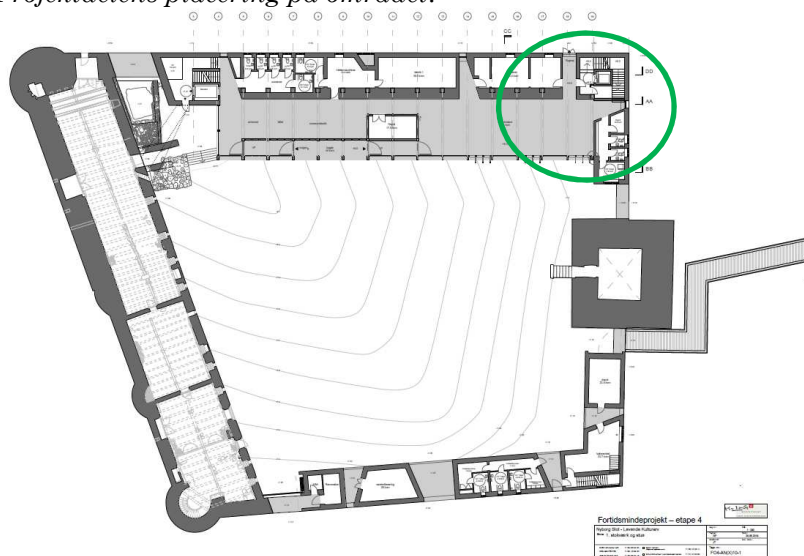
Vilkår for dispensation

Dispensation til projektdel 3.c., kælder i nordøst del af udstillingsbygning, gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel:

- Etablering af kælderkonstruktion skal foregå under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde.
- Udgravning tæt ved fortidsminder skal foregå under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde og under arkæologisk overvågning. De oplyste sikkerhedsafstande ved gravearbejdet i nærheden af registrerede arkæologiske levn skal overholdes.
- Alle maskiner, der indgår i projektet må aldrig køre på uafdækket jordoverflade, men skal benytte byggepladskøreveje udlagt som beskrevet i delelement om indretning af arbejdsplads.
- Afretning af og opmuring med teglsten til underlag, hvor selve fortidsmindet berøres, samt udlægning af de angivne beskyttelseslag skal foregå med den yderste nøjagtighed og præcist overholde de angivne koter og lagtykkelser.
- Alle beskrevne koter og f.eks. niveauspring for udlægning af fundamentsbjælker, drænplader og fundamentsblokke skal overholdes præcist som angivet i figurerne til bilag 3.c.
- Sikring af fortidsminderne, herunder udlægning af beskyttelseslag skal foregå i samråd med og overvåges af Østfyns Museer.
- Det skal sikres at oprindelige murværk og andre faste konstruktioner, kan absorbere og holde til opbygningen af nyt murværk. Dokumentation herfor skal foreligge inden arbejdet går i gang, og dokumentationen skal fremsendes til Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) til godkendelse.
- En udførelse af vandtætning af konstruktionen kræver forudgående godkendelse hos Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder). Der kan ikke forventes dispensation til fjernelse af faste konstruktioner og ruiner.

Projektdelens placering på området.

Oversigt stueplan. Projektdelens placering.

3.d. Sikring af fortidsminder i koblingsområdet

Ansøgers projekt

I forbindelse med projektet *Nyborg Slot - levende kulturarv* og opførelsen af den nye nordfløj er det muligt at fritlægge og synliggøre fortidsminder, som vil bidrage til forståelse af stedet og dets historie.

I området langs den nordre ringmur og i hjørnet mellem denne og Kongefløjen blev en del bevarede fortidsminder, som tidligere har været dækket af nyere tids militære bygninger, udgravet og dokumenteret. Nogle af disse bygningsrester kommer til at ligge under bygninger igen i form af den nye nordfløj, mens andre kommer til at ligge under åben himmel. De fortidsminder, som kommer til at ligge under åben himmel, ønskes sikret, således at de kan beskues af besøgende og derved indgå i fortællingen om Nyborg Slot samt fysisk levendegøre stedets historie.

Området i slotsgårdens nordvestlige hjørne blev genåbnet i 2013. Udgravningsfelt 1-2013 viste, at der i dette område op ad nordmuren er bevaret resterne af en ældre romansk bygning med tilhørende trappetårn på østsiden. Der er bevaret en del murværk og gulvlag fra denne nordfløj samt fundamentet fra trappetårnet, der har haft en spindeltrappe. Udgravningen viste bevaringsmæssigt også stenfundamentet fra den nedrevne nordre ringmur og resterne af et fremspringende flankeringstårn med en tilsvarende indre runding, som på de to bevarede/stærkt restaurerede flankeringstårne i den vestlige ringmur.

Christian d. 3's udvidelse af vestfløjen mod nord, o. 1550, gjorde det nødvendigt at nedrive dele af den romanske bygning. Han beholdt dog trappetårnet, men opførte ved siden af dette et nyt moderne renæssancetrappetårn i kverken mellem nordfløjen og den nyopdel af Kongefløjen.

De to trappetårne har fungeret sammen i en periode. Stranges tårn blev nedrevet i 1789 og de sidste rester af nordfløjens bygninger blev nedrevet i 1873, og var allerede på dette tidspunkt forkortet og nedbrudt til et stokværk over kælder/fangekælder (se opmåling fra 1828). Da Mogens Clemmensen i 1914-25 udførte sin restaurering af Kongefløjen, havde han planer om at genopføre Christian d. 3's 1550-tals trappetårn, men det blev kun til en ny trappe bygget på tårnets fundamenter. Denne trappe blev nedtaget i 2013.

De bygningsrester, der ligger i området mellem den nye nordfløj og Kongefløjen sikres *in situ* og ønskes formidlet synligt til besøgende, så bygningsdelene kan bidrage til fortællingen om stedets lange historie.

1. Den nordre ringmur (1200-tallet) og senere ringmursforstærkning af Christian d. 3. (1550)

Fundamentet fra den nedtagne nordre ringmur er bevaret og opbygget lagdelt med marksten og ler. Fundamentet fra 1200-tallet viste sig at være lidt over en meter dybt og

anlagt i en ca. to meter bred grøft nedgravet en meter ned i undergrundens moræneler. Nederst i grøften er lagt en pakning af marksten, derefter et 20 cm tykt sterilt lerlag, en ny pakning store marksten, endnu et lerlag af samme tykkelse som det underliggende og herefter den øverste stenpakning. På fundamentet er resterne fra et flankeringstårn bevaret med de nederste skifter mursten, dette muret direkte oven på fundamentet.

På nordsiden af fundamentet er den senere forstærkning/skalmuring af ringmuren bevaret til ca. 9-12 skifters højder over granitfundament. Oven på denne har der tidligere været en mur/offerlag, i dag er dette nedtaget af Østfyns Museer i forbindelse med projektet.

I projektet genetableres den påmurede forhøjning af ringmursforstærkningen mod nord op til det gamle ringmursfundament. Derefter etableres der en sikring/offerlag af 5 skifter mursten ovenpå eksisterende ringmursfundament. Oven på den murede sikring lægges en skjult trykfordeling, hvorpå en nyfortolkning af ringmuren etableres. Den nye ringmur opføres som hulmur i den oprindelige bredde til ca. halvanden meters højde. I muren antydes kendte spor fra den tidligere nordfløj.

2. Det ældre trappetårn (1400-tallet)

Fundament i form af rester af ydervæg og teglgulv i det romanske trappetårn er bevaret. Gulvteglen ligger funderet og stabilt.

I projektet sikres resterne af det tidligere trappetårn ved at lægge et offerlag af to skifter mursten i kalkmørtel oven på de eksisterende gulvtegl, som er godt funderet. Hvor murene er bevaret, sikres disse med et offerlag, som gentager underliggende forbandt, gulvet sikres ved at tilføje et offerlag af to skifter, hvor det øverste skifte afspejler det oprindelige 1:1.

3. De sidste rester af nordfløjens mure (1450/1550)

Fundamentet og de nederste skifter af nordfløjens mure er bevaret, mens bygningens gulv er fjernet, da man i 1800-tallet etablerede en fangekælder.

Bygningsresterne, der ligger nord for trappetårnet og som ikke er helt så godt funderet som trappetårnet, sikres ved et offerlag på 2-3 skifter, som gentager de underliggende skifter og afsluttes så det afspejler det underliggende. Hvor kælderen tidligere er blevet udgravet til fangekælder og senere udgravet til bunds, efterlades denne som den fremstår i dag og afrettes med et lag stabilgrus.

4. Stranges trappetårn o. 1550

Fundamentet af "Stranges trappetårn" består af store granitsten, der er lagt i ler. På fundamentet er der rester af murede trappevanger. Clemmensens har tidligere muret en trappe på fundamentet som gav adgang til riddersalen, denne er i dag nedtaget af Østfyns Museer.

I projektet skal adgangen til kongefløjen igen etableres gennem Stranges tårn. De store fundamentsten bibeholdes synlige, men sikres på stedet ved at fuge imellem dem og pakke mellem sten med en kalkmørtel, som nødvendigt for at holde dem på plads. Der hvor kælderløbet tidligere har gået etableres en ny passage. Passagen går gennem fundamentet, hvor der ikke er fundamentsten. En yderliggende fundamentsten fjernes for at øge fri passagen fra 84 cm til 1050 cm for at muliggøre handicapvenlig adgang, se markering på tegning. Passagen belægges med granitsten (samme materiale som fundamentet) på en stenkiste, hvorfra der drænes uden, at det syner. De bevarede murede vanger sikres med et offerlag af to skifter mursten lagt i kalkmørtel.

Alle arbejder udføres under kyndig vejledning og i tæt dialog med Østfyns Museer og Slots- og Kulturstyrelsen for at sikre, at alle fortidsminder behandles på forsvarlig vis, bevares og sikres så de forsat kan indgå i fortællingen om Nyborg Slot, den levende kulturarv.

Begrundelse for dispensation

Der ansøges om at formidle de bygningsrester, der fremkom ved de arkæologiske undersøgelser af borgterrænets nordvestlige del, i koblingsområdet mellem udstillingsfløjen, Kongefløjen og ringmuren. I den forbindelse ansøges der om at sikre bygningsresterne, så de kan indgå i fortællingen om Nyborg Slot under åben himmel. Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) finder det relevant at sikre fortidsminderne med henblik på at kunne formidle dem under åben himmel. De bevarede fundamentrester ligger nær overfladen og vil derfor være udsat for en stor risiko for nedbrydning, da det ikke er muligt at tildække dem med et tykt jordlag. Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) finder derfor, at løsningen hvor fortidsminderne sikres ved en tildækning af et offerlag, som direkte afspejler de underliggende intakte dele, er den bedst mulige løsning i forhold til såvel fortidsmindernes bevaring såvel som deres formidling.

Den nordre ringmur (1200-tallet) og senere ringmursforstærkning af Christian d. 3. (1550):

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) lægger især vægt på, at der på fundamentet fra den nordre ringmur fra 1200-tallet tidligere har været en overbygning af teglmur, og at der er enkelte rester bevaret af denne, ligesom der i forvejen ses skifter af mursten fra resterne af et flankeringstårn muret direkte oven på fundamentet. En lignende opmuring direkte oven på fundament vil derfor ikke fremstå fremmed i forhold til fortidsmindet. Sikringen af selve ringmursfundamentet fra 1200-tallet skal jf. bilag 3.d., figur 1 sikres ved, at der oven på stenpakningen fra ringmursfundamentet tilføjes en sikring eller et offerlag af tre skifter munkesten.

Christian den 3.'s skalmur på nordsiden af ringmursfundamentet sikres ved en opmuring af den nordlige side af skalmuren ved cirka fem skifter munkesten. Herover beskrives der i ansøgningen en etablering af et offerlag af munkesten på yderligere fem skifter mursten oven på det eksisterende skalmursfundament, jf. bilag 3.d., figur 1.

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) bemærker, at denne del af projektet jf. afsnit 3.b. kræver en endelig godkendelse i forhold til manglende detaljer angående sikringen og markeringen af de oprindelige dele af opmuringen.

Oven på den murede sikring af hhv. ringmursfundament og skalmur lægges en skjult trykfordeling, hvorpå en nyfortolkning af ringmuren etableres. Den nye ringmur opføres som hulmur i den oprindelige bredde til ca. halvanden meters højde, udført i mursten, som mod slotsgården udføres i munkeforbandt i stil med de middelalderlige elementer og mod voldgraven udføres i Koch's forbandt i stil med skalmurens forbandt. Slots- og Kulturstyrelsen lægger vægt på, at den nye ringmursdel i opmuringen søger at tilpasse sig de eksisterende fortidsminder og formidlingsmæssige perspektiver i bygningshistorien.

I ansøgningen er der angivet, at der i den nye ringmur vil blive antydte kendte spor fra den tidligere nordfløj. Slots- og Kulturstyrelsen kan ikke i det fremsendte materiale se nogen videre beskrivelse eller dokumentation vedrørende dette, hvorfor denne del af projektet vil kræve en endelig godkendelse.

Det ældre trappetårn (1400-tallet), de sidste rester af nordfløjens mure (1450/1550) og Stranges trappetårn o. 1550:

Angående disse tre dele bemærker Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder), at denne del af projektet jf. afsnit 3.b. kræver en endelig godkendelse i forhold til detaljer angående sikringen og markeringen af de oprindelige fundamenter i forbindelse med etableringen af offerlagene og sikringen af den eksisterende belægning. Hvad angår den del vedrørende Stranges trappetårn, der angår rampen til Kongefløjen, henvises der til afsnit 2.b.

Vilkår for dispensation

Dispensation til projektdel 3.d., sikring af fortidsminder i koblingsområdet mellem Kongefløj, Udstillingsfløj og Ringmur, gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel. Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) bemærker dog, at denne del af projektet jf. afsnit 3.b. kræver en endelig godkendelse i forhold til detaljer angående sikringen og markeringen af de oprindelige fundamenter i forbindelse med etableringen af offerlagene og sikringen af den eksisterende belægning.

- Jf. begrundelsen skal alt byggeri oven på gammelt murværk og stenfundamenter endeligt godkendes af Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder), før der kan gives dispensation hertil.
- Sikring af fortidsminderne, herunder udlægning af beskyttelseslag skal foregå i samråd med Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) og overvåges af Østfyns Museer.
- Ejer er ansvarlig for i fremtiden at afholde alle udgifter til istandsættelse og restaurering af de frilagte dele, herunder offerlag mv. Det er Slots- og

Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) som afgør, hvorvidt eller hvornår istandsættelse/restaurering er nødvendig. Arbejdet udføres efter Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminders) bestemmelser, og arbejdet sker efter faktura til ejer.

Se bilag 0-4 og bilag 3.d., figur 1 og 2.

4. Ringmur – Øst og syd, inklusiv vagttårn

4.a. Opbygning af ny østlig- og sydlig ringmur samt montering på østlige eksisterende ringmur samt vagttårn.

Ansøgers projekt

Ringmuren er et definerende princip for nybyggeriet og for genskabelsen af det befæstede rum. Ringmuren ønskes i princippet opført på omridset af den historiske mur mod øst og syd. Mod øst betyder det, at den nye 5,5 meter brede teglmur ønskes opført direkte på de eksisterende ruiner og oprindelige ringmursdele, der er bevaret over jordoverfladen.

Det er et ønske fra projektets side, at Nyborg Slots nye ringmur understreger borgens massive karakter, og derfor er mange funktioner, hvor adgangen til facaden er ønskelig, udformet med perforeret murværk, så teglfladens lukkede facade fastholdes. Perforeringer muliggør dog bagvedliggende vinduespartier eller ventilationsåbninger for afkast, friskluftindtag etc. Vinduer og døre i ringmuren udføres enten med karmkonstruktioner i egetræ eller metalprofiler, alt efter placering i facaden.

Ringmuren syd for vagttårnet indeholder en række servicefaciliteter og adgang til taget for slottets drift. I ringmurens sydøstlige del er placeret et publikumstoilet, depoter for museet, teknikrum mv. og mod syd ligger depotrum samt rum for affaldshåndtering indpasset tæt på tilkørselsmulighed. Ringmuren afsluttes både nær vagttårnet (hvor slotsbroen tilsluttes) og ved indgangen i syd af massive træporte, der kan lukkes uden for slottets åbningstid.

Syd for vagttårnet, mod øst, vil den genopførte ringmur sænke sig for mod syd, mod Slotsgade, at fremstå i en etage og med åbne spalter, med indbyggede siddepladser, der muliggør et kig mod voldterrænet og Slotsgades bygninger.

Den nye ringmur opmures i teglsten i normalformat med Koch's forbandt. Tegltypen fastlægges ved forskellige prøveopsætninger af den røde teglsten, der vil fremstå i forskellige nuancer og med forskellige fugetyper, for at understrege særlige momenter i facadens modulering.

De steder navnlig i den østlige ringmur hvor den eksisterende støttemur stadig eksisterer, vil den danne base for den nye ringmur, og dermed blive genbrugt. Dog er støttemurene i meget dårlig stand, så munkestenene vil blive genopmuret, hvor det er

nødvendigt, som en del af den nye ringmur. Deres fremtræden og opmuring mod normalforbandtet understeges gennem fuge- eller skiftegang i det nye murværk. Genopmurede munkesten vil således ses som base i ringmurens østlige forløb på begge sider af vagttårnet. Denne teglbase reflekterer bredden på den historiske ringmur, hvorfra der findes direkte aftryk på vagttårnet. Oplysning om støttemurens historik og den valgte arbejdsmetode fremgår af beskrivelsen i afsnittet nedenfor.

Ruinerne af den oprindelige nord-sydgående østlige ringmur på begge sider af vagttårnet er restaureret ved flere lejligheder. Bl.a. er der langs murens østlige side tilføjet en munkestensopbygning i forbindelse med Clemmensens restaurering i 1915 for at beskytte murkernen samt murens vestside af oprindeligt murværk. Murkernen er en kassemur af teglsten og natursten lagt i mørtel. Den tilføjede restaureringsmur er to skifter højere end det ældre murværk, som udgør den vestlige side og kassemuren. De restaurerede ringmursruiner har desuden været tilføjet en betonkappe som beskyttelse og overflade.

Projektet vil tage udgangspunkt i genopmuring af Clemmensens munkestensopbygning. Munkesten vil således blive base for opbygningen der, hvor nybyggeriet møder det oprindelige byggeri, og overgangen mellem munkestensopbygningen og de nye teglsten i normalforbandt vil være tydelige.

Den konkrete opmuring og frem mod udlægning af terrændæk ønskes foretaget ved, at de øverste to murskifter udført af Clemmensen fjernes og murværket rengøres og renses. Herpå opmures de nye murværk, der danner fremtidig ydervæg i ringmurens østlige facade. Den oprindelige murkerne renses for muld og andre organiske dele. Herpå udlægges først et tyndt afrettende lag sand, et lag geotekstil, et isolerende lag af lecanødder, endnu en geotekstil dug samt øverst et Ø6 mm armeringsnet med maskestørrelse 150 x 150 mm, som danner underlag for det 200 mm tykke støbte selvbærende betongulv. I lecanødderne under betongulvet føres en Ø110 mm kloakledning som afløb fra toilet og håndvaske. Der forventes kontakt med murværk genopført af Clemmensen, men ikke fysisk kontakt mellem gulvkonstruktion og fortidsminderne.

Generelt udgraves der med maskine indtil ca. 250 mm over kendt registreret arkæologi, herfra håndgraves der til endeligt niveau. I flere situationer håndgraves der tæt på registrerede fortidsminder, disse fortidsminder sikres successivt ved nedgravning af HE 80 stålspæle herpå påsvejses der 10 mm stålplader som sikring mod sammen skridning af den jord, der omkranser fortidsminderne.

Hvad angår navnlig ringmurens sydlige del, er der også her i forbindelse med fastlæggelse af byggefeltet foretaget arkæologiske undersøgelser forud for projekteringen af ringmursdelen. I den forbindelse er erkendt et granitstensfundament i sydøsthjørnet, et mindre tårn samt en tunnel mv. Projekteringen af den nye ringmursdel er sket under hensyntagen til disse ruiner. Den nye sydlige ringmur opbygges på et fundament, som udspares og afrettes, således at betonfundamenterne vil

komme til at danne overliggere eller små ”broer” over fortidsminderne. Der vil blive udgravet for fundamenterne med stor forsigtighed og udstøbt i respektafstand til de registrerede fortidsminder. Der forventes derfor ingen fysisk kontakt mellem fundamentskonstruktionerne og fortidsminderne.

I forbindelse med ringmurens bygninger skal etableres kloak og forsyningsledninger. Traceet for disse ledninger vil ikke komme i berøring med ruiner eller andre faste konstruktioner.

Begrundelse for dispensation

En af projektets hovedideer er, at slottet påny skal fremstå som et firfløjet borganlæg med ringmur. Der er synligt bevarede ringmursdele mod øst. Projektet ønsker at forhøje den eksisterende nord-sydgående østlige ringmur ved at opmure direkte på de eksisterende mure.

Den østlige ringmur består af en genopført, restaureret østlig side, som er muret op mod en indre kassemur. Den vestlige side af muren er oprindeligt murværk. Både den genopførte moderne murels samt de oprindelige dele var desuden dækket af en beskyttende betonkappe, som er fjernet som en del af de arkæologiske undersøgelser for at kortlægge oprindelige dele af muren. Det moderne murværk er to skifter højere end det ældre murværk, som udgør den vestlige side og kassemuren.

Slots- og Kulturstyrelsen vurderer umiddelbart, at de bevarede dele af den oprindelige mur har tilstrækkelig bæreevne til med de foreslåede konstruktionsprincipper at bære en nybygget, supplerende ringmursdel. Dels pga. murens bredde, dens opbygning som kassemur samt dens solide granitstensfundering. Muren er oprindeligt bygget til at bære en massiv konstruktion.

Projektet beskriver opbygningen på den eksisterende mur med et system af beskyttende lag, som dels vil udjævne fladen for at danne grundlag for bygningen ovenpå og dels sikre, at der ikke bliver direkte tryk på og fysisk kontakt med den oprindelige mur. Det er i den forbindelse nødvendigt at fjerne to skifter af den østlige genopførte side af ringmuren. Da denne sammen med den nu fjernede betonkappe er en del af nyere restaureringsprojekter, vurderer Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder), at en ændring, hvor en opmuring sker i et nyt restaureringsprojekt kan indeholdes i en dispensation. Endelig vil projektet sikre, at overgangen mellem de forskellige murværk synliggøres. Den nye opmuring sker med munkesten til et vist niveau inden der anvendes nye teglsten, således at munkesten vil danne overgang og fylde ud mellem gammelt og nyt.

I lighed med de andre dele af byggefeltet er også området for den sydlige ringmur undersøgt arkæologisk forud for projekteringen af den nye ringmursbygning. De arkæologiske undersøgelser har bl.a. påvist bevarede dele af granitstensfundamentet til middelalderens ringmur i borganlæggets sydøsthjørne samt granitstensfundamentet til

et mindre tårn (tolket som såkaldt toilettårn) i forbindelse med og syd for ringmuren. Tårnet er forbundet med en underjordisk tunnel af tegl og granit med retning ud mod den sydlige voldgrav. Desuden er der længst mod sydvest bevaret yderligere sporadiske dele af den oprindelige ringmur (se bilag 4.a., figur 1).

De systematiske arkæologiske undersøgelser har leveret data om forekomsten af ruiner og historiske konstruktioner både i flade og niveau, således at projekteringen af murens fundering er foregået under hensyn til fortidsminderne. Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) lægger særlig vægt på at den nye sydlige ringmur opbygges på et fundament, som udspares og afrettes, således at betonfundamenterne vil komme til at danne overliggere eller små ”broer” over fortidsminderne (se bilag 4.a., figur 2 og 3). Fortidsminderne vil således ikke blive berørt af anlægsarbejdet, men derimod sikret. Der vil blive udgravet for fundamenterne med stor forsigtighed og udstøbt i respektafstand til de registrerede fortidsminder. Der forventes derfor ingen fysisk kontakt mellem fundamentskonstruktionerne og fortidsminderne.

Den oprindelige sydlige ringmur er ikke synlig, men til gengæld findes højtliggende partier af murens oprindelige granitfundering samt andre konstruktioner umiddelbart under jordoverfladen (se bilag 4.a., figur 1 & figur 2). I henhold til projektets plan vil funderingen af den nye mur blive tilpasset fortidsminderne ved afbrydelser i funderingslinjen i form af ”broer” over fortidsminderne (se bilag 4.a., figur 2 og 3). Slots- og Kulturstyrelsen vurderer derfor, at de eksisterende ruiner og historiske konstruktioner vil blive beskyttet og bevaret med den foreslåede konstruktion. Under den østlige del af den sydlige ringmurs linje er bevaret et fundament af et mindre tårn i sammenhæng med en underjordisk tunnel, der løber ud mod syd i retning mod voldgraven. Dette fortidsminde vil uden for muren blive beskyttet af den nye terrænopfyldning til angivelse af et voldforløb.

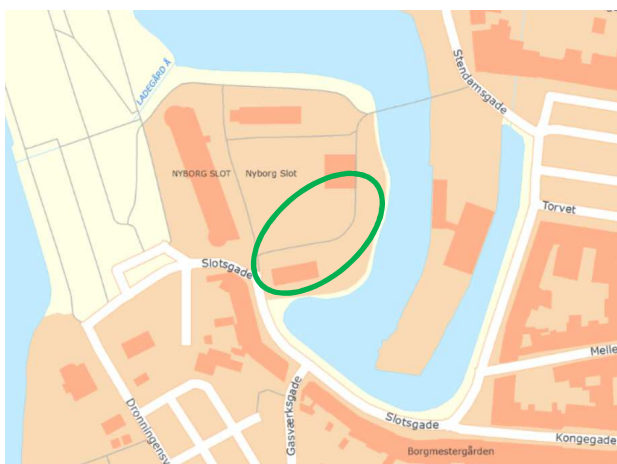
Se bilag 4.a., figur 1-12.

Vilkår for dispensation

Dispensation til projektdel 4.a., montering på eksisterende østlige ringmur samt tårn, gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel:

- Montering og opbygning af nye konstruktioner på eksisterende skal foregå under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde.
- Alle maskiner, der indgår i projektet må aldrig køre på uafdækket jordoverflade, men skal benytte byggepladskøreveje udlagt som beskrevet i delelement om indretning af arbejdsplads.
- Udlægning af de angivne beskyttelseslag på oprindeligt murværk samt opmuring på beskyttelseslag skal foregå med den yderste nøjagtighed og præcist overholde de angivne lagtykkelser.

- Nedtagning af de to skifter af den østlige restaurerede murside samt rensning af kassemur og vestlige murside inden udlægning af beskyttelseslag skal foretages af arkæologer fra Østfyns Museer.
- Der må ikke være direkte fysisk kontakt mellem fortidsminder og nyt murværk eller nye konstruktionsdele.
- Tegltypen skal godkendes af Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder).
- Det skal sikres at oprindelige murværk og andre faste konstruktioner, kan absorbere og holde til opbygningen af nyt murværk. Dokumentation herfor skal foreligge inden arbejdet går i gang, og dokumentationen skal fremsendes til Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) til godkendelse.
- Traceerne for kloak og forsyningsledninger skal være så smalle som muligt for nedlægning af rørene, så kun de nødvendige nedgravninger foretages, ligesom det skal sikres, at der ikke graves så dybt eller bredt i fortidsmindet at ruiner og andre faste kulturlevn ødelægges eller fjernes.

Projektdelens placering på området.

Oversigt stueplan. Projektdelens placering.

4.b. Forhøjelse af vagttårn.

Ansøgers projekt

Ringmuren og tårnet er et definerende princip for nybyggeriet og for genskabelsen af det befæstede rum. I den forbindelse ønskes det at forhøje vagttårnet. Tårnforhøjelsen vil ske som en videreførelse af de teglmure der anvendes i ringmuren med samme stentyper og forbandt. Facaderne perforeres af enkelte åbninger. Det nye murværk skal være i facadeflugt med det oprindelige murværk, så forhøjelsen opleves som en direkte forlængelse af det eksisterende vagttårn. Tårnforhøjelsen vil adskille sig fra det oprindelige tårn i overgangen mellem nyt og historisk murværk ved det moderne teglformat og forbandt der tilpas tydeliggør skellet.

Det nye forhøjede vagttårn vil få adgang fra vægtergangen på 4. stokværk i udstillingsfløjen til tårnforhøjelsen via en stålbro. I tårnforhøjelsen monteres endvidere slottets flagstang.

Det eksisterende vagttårn er ikke retvinklet, hverken i opstalt eller grundplan, og har varierende facadelængder der omkring murkronen varierer fra 12,99 til 14,15 meter. Kote hvorpå vagttårnsforhøjelsen skal opføres, kan først endelig fastlægges, når det eksisterende tag og tilretningslag under taget fra 1800-tallet er fjernet. Der søges endvidere om tilladelse til undersøgelse af eksisterende murværk i vagttårnet, med undersøgelser fra den indvendige kalkede side i vagttårnet. Årsagen til dette ønske er at det nye murværk skal være i facadeflugt med det eksisterende, oprindelige murværk, så forhøjelsen opleves som en direkte forlængelse af det eksisterende vagttårn.

Selve murværket på det forhøjede vagttårn vil få en topkote på 23.574. Værnet omkring udsigtsplatformen har en topkote på 25.604. Det betyder, at vagttårnet vil få en samlet højde på 17,1 meter set fra gårdspladsen (slotsgården) og 18,5 meter set fra Biblioteksholmen. Vagttårnsforhøjelsen udgør således en højde på ca. 9 meter.

Begrundelse for dispensation

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) finder at tårnforhøjelsen vil være med til at fremhæve slottets forsvarsmæssige funktion. Det eksisterende tårn har oprindeligt været højere, og forhøjelsen vil være med til at understøtte den historiske fortælling om Nyborg Slot som et magtcenter også med en militær betydning. Vagttårnet havde oprindeligt en overvågningsfunktion ved observering af skibstrafikken i Storebælt, og ved en forhøjelse af tårnet vil denne del af historien kunne formidles på en mere oplysende måde.

For så vidt angår koblingen mellem oprindeligt og nyt murværk vil forhøjelsen af tårnet foregå på samme måde og efter de samme principper som med genopførelsen af ringmuren, og Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) finder derfor, at der gør de samme forhold gældende som ved genopførelsen af ringmuren.

Tårnforhøjelsen vil således adskille sig i overgangen mellem oprindeligt og nyt murværk ved det moderne teglformat og teglforbandt der tilpas tydeliggør skellet.

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) vurderer umiddelbart, at de bevarede dele af den oprindelige mur har en tilstrækkelig bæreevne til med de foreslåede konstruktionsprincipper at bære en nybygget tårnforhøjelse. Muren er oprindelig bygget til at bære en massiv konstruktion.

Se bilag 4.b., figur 1-3.

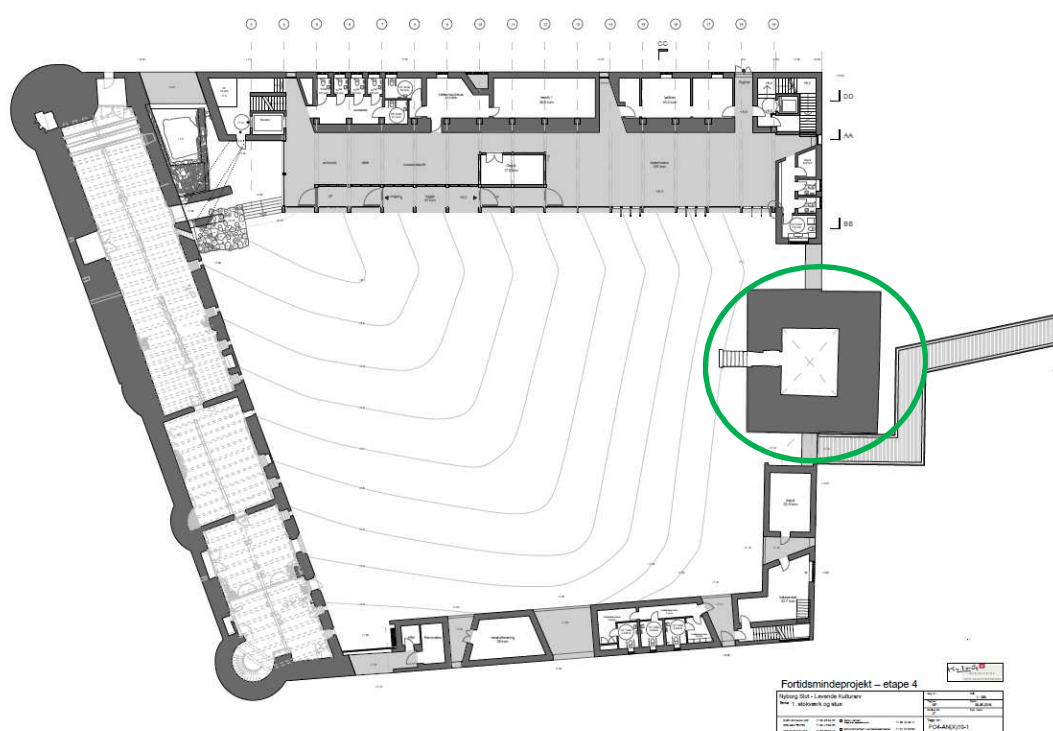
Vilkår for dispensation

Dispensation til projektdel 4.b., tårnforhøjelsen, gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel:

- Montering og opbygning af nye konstruktioner på eksisterende skal foregå under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde.
- Alle maskiner, der indgår i projektet må aldrig køre på uafdækket jordoverflade, men skal benytte byggepladskøreveje udlagt som beskrevet i delelement om indretning af arbejdsplads.
- Udlægning af de angivne beskyttelseslag på oprindeligt murværk samt opmuring på beskyttelseslag skal foregå med den yderste nøjagtighed og præcist overholde de angivne lagtykkelser.
- Der må ikke være direkte fysisk kontakt mellem fortidsminder og nyt murværk eller nye konstruktionsdele.
- Undersøgelsen af murværket i tårnet skal udføres under ledelse af Østfyns Museer. Arbejdet skal begrænses mest muligt og kun nødvendige indgreb i forbindelse med forhøjelsen af tårnet, må udføres.
- Tegltypen skal godkendes af Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder).
- Det skal sikres at oprindelige murværk, kan absorbere og holde til opbygningen af nyt murværk. Dokumentation herfor skal foreligge inden arbejdet går i gang, og dokumentationen skal fremsendes til Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) til godkendelse.

Projektdelens placering på området.

Oversigt stueplan. Projektdelens placering.

5. Terræn, volde, gårdsplads og broer

5.a. Ledningsføring (installationer, kloakering mm)

Ansøgers projekt

Den nye udstillingsbygning, ringmursbyggerierne og nyindretningen af hele Slotsholmen i forbindelse med projekt *Nyborg Slot – Levende Kulturarv* nødvendiggør etablering af en del nye forsyningsledninger (varmeforsyning, kloak, el, VVS mm) samt afmontering af eksisterende forældede ledninger. Ledningsføringen indbygges generelt i de nye bygningskonstruktioners dæk, isoleringslag mm., men samtidig er det nødvendigt at etablere nye ledningsføringstracéer på slotspladsen.

Forud for projekteringen af ledningstracéerne er gennemført omfattende arkæologiske sonderende udgravninger. På slotspladsen - som er afdækket i sin helhed - er bl.a. dokumenteret anlægsrester af tegl og granit efter tidligere indgange til slottets vestfløj (Kongefløjen) samt ruinerne af et mindre men velbevaret hus fra 1300-tallet placeret centralt i den sydlige halvdel af slotspladsen. De arkæologiske undersøgelser har leveret data om konstruktionernes forekomst både i flade og niveau, og på baggrund af dette er ledningsføringstracéerne på slotspladsen lagt i terrænet, så de undgår arealer med fortidsminder. Demontering af ældre ledninger forventes at være helt uproblematisk, da de primært føres i samme linjer som de nye tracéer er planlagt. Sammen med ledningsføringerne på selve slotspladsen ansøges om gravning af tre grøfter ud fra Slotsholmen ned til og ud i voldgraven i nord, øst og syd til vandaflledning. I nord ligger grøften mellem linjerne 11 og 12, i øst lige nord for D og mod syd mellem linjerne 15 og 16 (bilag 5.a., figur 1). Disse områder er ikke undersøgt arkæologisk.

Begrundelse for dispensation

I forbindelse med nybyggerier og nyindretning af hele Slotsholmen er det nødvendigt at etablere nye ledningsføringer til varmeforsyning, kloak, VVS og el samt at afmontere eksisterende forsyningsledninger. De nye forsyningsledninger ligger dels under 1. stokværk i vestfløjen (se dispensation, delafgørelse af 2. november 2018), dels er de indbygget i nye bygningskonstruktioner (udstillingsbygning og ringmursbygninger) og endelig etableres en del ledningsføringer på slotspladsen.

I lighed med andre dele af Slotsholmen er selve slotspladsen arkæologisk undersøgt, kortlagt og gennemdokumenteret. Tracéer til ledningsforsyning er placeret uden for fortidsminderne, dog berører et enkelt tracé inden for udstillingsfløjens afgrænsning fundamentet fra den nu nedrevne Café Danehof fra 1800-tallet. Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) finder at et gennembrud af dette fundament er acceptabelt, da bygningen er en senere tilføjelse til Slotsholmen, og tidligere er tilladt nedrevet, hvorfor der ikke findes anledning til at undlade dispensation til gennembrud af fundamentet. Det er derfor Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminders) vurdering, at de ansøgte ledningsføringer med

det beskrevne projekt kan gennemføres uden væsentlig skade på ruiner og historiske konstruktioner.

Af projektets plan fremgår behov for udledning gennem grøfter helt ned til og ud i voldgrav mod nord, øst og syd samt langs vestfløjens gavl mod syd (bilag 5.a., figur 1). Da ansøgningens placering af grøfter ikke er sammenholdt med den arkæologiske dokumentation, og flere områder slet ikke er undersøgt, er kendskabet til forekomsten af evt. eksisterende fortidsminder usikkert (eksempelvis i form af bygninger, brinkkonstruktioner, faskinesystemer etc). Derfor kan den endelige placering af grøfterne først afklares, når Østfyns Museer har foretaget en arkæologisk sondering og/eller afklaring af arkæologiske interesser i området.

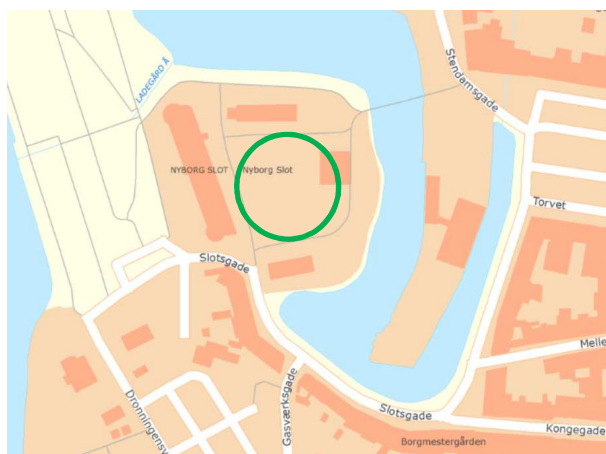
Se bilag 5.a., figur 1-3.

Vilkår for dispensation

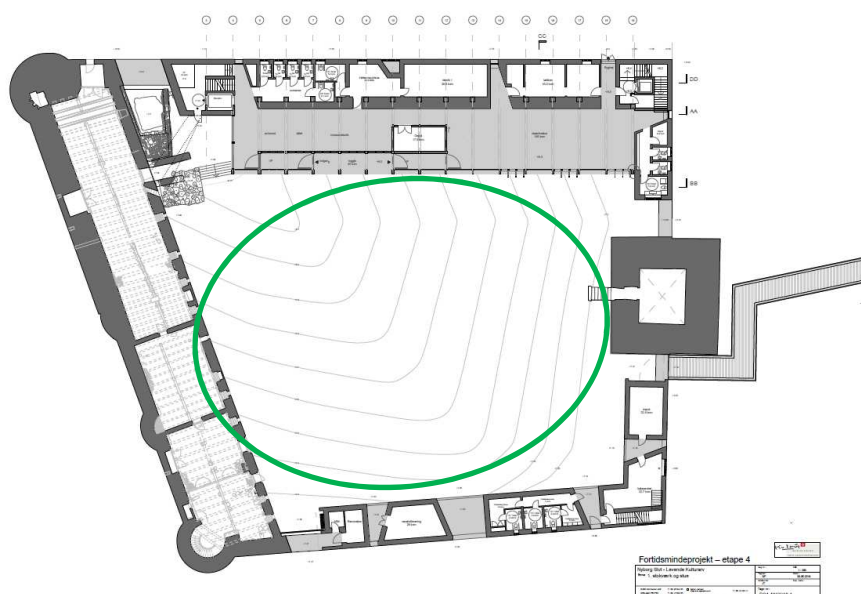
Dispensation til projektdel 5.a., ledningsføring (installationer, kloakering mm), gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel

- Afmontering af gamle ledningsføringer samt udgravning til etablering af nye skal foregå med stor forsigtighed og under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde.
- Alle maskiner, der indgår i projektet må aldrig køre på uafdækket jordoverflade, men skal benytte byggepladskøreveje udlagt som beskrevet i delelement om indretning af arbejdsplads.
- På baggrund af den endelige undersøgelse skal traceerne fastlægges på en sådan måde, at ruiner og andre faste kulturlevn ikke ødelægges eller forstyrres. Forslaget til placeringen af grøfter udarbejdes i samråd med arkæologer fra Østfyns Museer. Den endelige plan for traceerne skal godkendes af Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder).
- Traceerne skal være så smalle som muligt for nedlægning af rørende så kun de nødvendige nedgravninger foretages, ligesom det skal sikres, at der ikke graves så dybt eller bredt i fortidsmindet, at ruiner og andre faste kulturlevn ødelægges eller fjernes.

Projektdelens placering på området.

Oversigt stueplan. Projektdelens placering.

5.b. Terræncændringer på slotsplads

Ansøgers projekt

Sammen med restaurering af vestfløjen (Kongefløjen) og nybyggerierne foretager projektet en landskabelig bearbejdning af hele Slotsholmen, herunder slotspladsen. Slotspladsen vil blive dækket af grus, og langs bygningerne vil der blive etableret pigstensbelægning, der dels opsamler tagvandet i en vandreende og dels markerer overgang mellem gårdsplads og bygninger. Slotsgården har et fald mod sydøst, hvilket danner en højderyg i gårdens nordvestlige hjørne. På den måde er terrænets form med til at understrege ankomsten til slottet og hovedindgangen til udstillingsfløjen. Afvandingen vil ske til diskret placerede riste, herunder en større rist i det sydøstlige hjørne, der refererer til slottets tidligere udløb i dette område.

På slotspladsen har omfattende arkæologiske sonderende udgravninger bl.a. dokumenteret anlægsrester af tegl og granit efter tidligere indgange til slottets vestfløj (Kongefløjen), ruinerne af et mindre, men velbevaret hus fra 1300-tallet samt rester af den sydlige ringmur i området for indkørslen ind til slotspladsen (sydvestlige hjørne). De arkæologiske undersøgelser har leveret data om konstruktionernes forekomst både i flade og niveau, og på baggrund af dette er planlagt placeringen af forskellige former for beskyttelsesslag afhængig af sårbarhed og trafik.

Generelt vil alle fortidsminder på slotspladsen blive dækket med et beskyttelsesslag af 20 cm grus og geotekstil eller markeringsnet under slotsgrusbelægningen. Det centralt beliggende hus fra 1300-tallet vil blive dækket med et beskyttelsesslag af 20 cm grus og her over en sammenhængende stålplade, der fordeler tryk fra kørsel. Undtaget herfra er fortidsmindets sydlige toppunkt (kote 7.28), hvor grusbeskyttelsesslaget bliver 15 cm. To fortidsminder placeret langs vestfløjen (Kongefløjen) vil blive synlige i terræn, da de ligger højt. Begge beskyttes med et offerlag af brugte teglsten. I slotsgårdens sydøstlige hjørne når ruiner i et enkelt toppunkt op på kote 6.74 under pigstensvandrenden. Her reduceres grus beskyttelsesslaget til 11 cm med geotekstil under vandrenden, som er opbygget af pigsten sat i 100 mm cementstabiliseret grus/beton. Der er ingen kørsel her, da det er en vandrende der ligger helt op ad bygningen, samtidig med at vandrendens opbygning også danner en beskyttende kappe for ruinerne (dele af oprindelige ringmur). Indkørslen gennem porten fra Slotsgade ind til slotsgården vil få en belægning af en 17 cm tyk betonplade med 10 cm belægningssten på overfladen (i alt opbygning på 27 cm). Ruinerne herunder beskyttes ligeledes af 20 cm grus beskyttelsesslag med geotekstil bortset fra et enkelt toppunkt op kote 6.84, hvor beskyttelsesslaget reduceres til 15 cm. Da slotsgården har et fald fra det nordvestlige hjørne mod syd og øst, ligger Vagttårnet lavt placeret i forhold til de øvrige bygninger. Derfor hæves terrænet en smule omkring tårnet for at sikre en harmonisk plads uden store lokale fald og forskelle. Ved tårnets nordlige hjørne i Slotsgården hæves terræn 31 cm, ved trappens møde med tårnet, hæves terrænet 13-16 cm, og ved tårnets sydlige hjørne i Slotsgården hæves terræn 8 cm.

Begrundelse for dispensation

Slotspladsen indgår i projektet som en del af den landskabelige bearbejdning af hele Slotsholmen. Pladsen vil med projektet blive udsat for øget brug. Det gælder både presset fra den daglige anvendelse og trafik samt pladsens funktion som rum for formidling og publikumsevents. Projektet ønsker at bearbejde området for at forberede det til øget brug i overensstemmelse med projektets ide (bilag 5.b., figur 1). Det sker primært ved at tilføre en belægning af slotsgrus samt at etablere vandrender af pigstensbelægninger langs bygningen. Der vil desuden foregå en mindre bearbejdning af terræn med bl.a. hævnings af terræn omkring vagttårnet.

I lighed med andre dele af Slotsholmen er slotspladsen arkæologisk undersøgt, kortlagt og gennemdokumenteret. I tre mindre områder vil slotspladsens bearbejdning og

belægning kunne berøre fortidsminder. Disse steder er der taget særlige forholdsregler i form af specifikt opbyggede beskyttelseslag, som sikrer fortidsminderne både mod påvirkning fra den nye belægning samt mod fremtidige påvirkning fra slotspladsens brug. Det er derfor Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminders) vurdering, at den ansøgte etablering om ny belægning på slotspladsen med det beskrevne projekt kan gennemføres uden skade på ruiner og historiske konstruktioner.

Samtidig finder Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder), at det er væsentligt, at pladsen også understøtter fortællingen om Nyborg Slot og sikrer de underliggende kulturlag mod slid fra den øgede færdsel.

Se bilag 5.b., figur 1.

Vilkår for dispensation

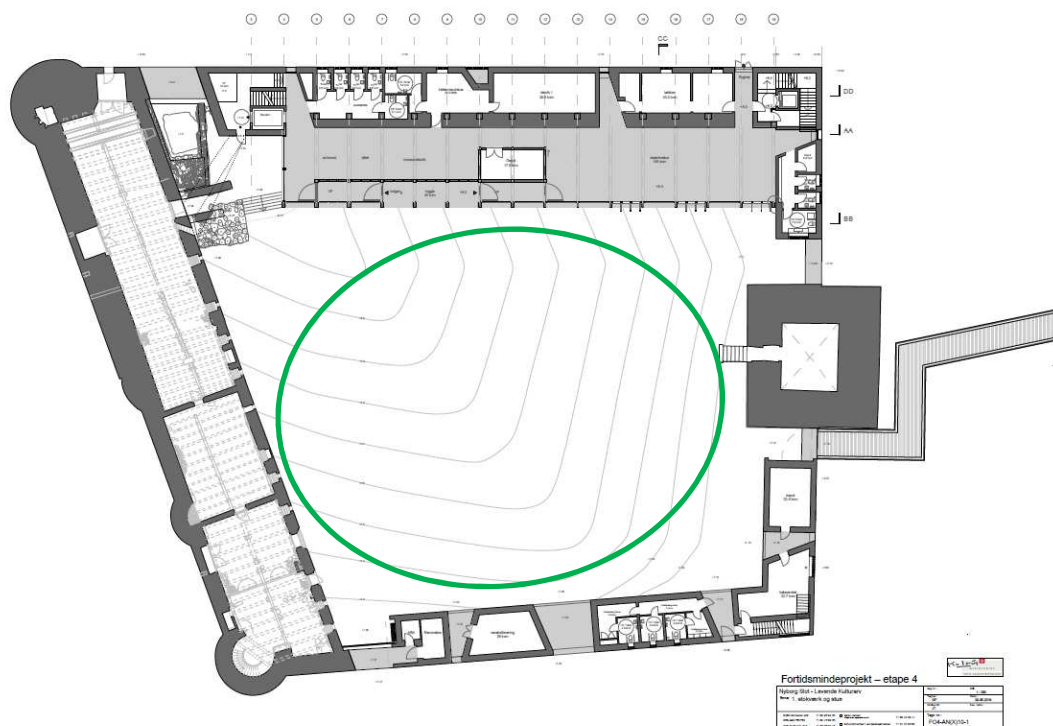
Dispensation til projektdel 5.b., terrænændringer på slotsplads, gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel

- Jordarbejde, jordflytning samt påførsel af ny belægning skal foregå med stor forsigtighed og under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde. Dette gælder i særlig grad, hvor fortidsminderne ligger nær overfladen.
- Alle maskiner, der indgår i projektet må aldrig køre på uafdækket jordoverflade, men skal benytte byggepladskøreveje udlagt som beskrevet i delelement om indretning af arbejdsplads.
- Etablering af beskyttelseslag til sikring af fortidsminderne på slotspladsen (middelalderlig hustomt, indgange til vestfløjen (Kongefløjen), fragmenter af sydlige ringmurs hhv. østlige og vestlige dele) skal foregå i samråd med og overvåges af arkæologer fra Østfyns Museer. Det skal klart kunne aflæses hvilke teglsten der er nytildførte og hvilke der er en del af det oprindelige anlæg. De nytildførte teglsten i offerlaget skal endvidere dokumenteres af Østfyns Museer
- Der må ikke være direkte fysisk kontakt mellem fortidsminder og slotspladsens generelle belægning af slotsgrus og pigsten.
- Generelt skal alle fortidsminder på slotspladsen dækkes af et beskyttelseslag bestående af 20 cm grus og geotekstil under slotsgrusbelægningen.
- Den middelalderlige hustomt skal dækkes af et beskyttelseslag af 20 cm grus og her over en sammenhængende stålplade. Undtaget herfra er fortidsmindets sydlige toppunkt (kote 7.28), hvor grusbeskyttelseslaget kan reduceres til 15 cm.
- De to tidligere indgange placeret langs vestfløjen (Kongefløjen) skal beskyttes af et lag af brugte teglsten.
- Ruiner fra den sydlige ringmur i slotsgårdens sydøstlige hjørne når i et enkelt toppunkt op på kote 6.74 under pigstensvandrenden. Her reduceres grus beskyttelseslaget til 11 cm med geotekstil under vandrenden.

- Ruiner fra sydlige ringmur i slotsgårdens sydvestlige hjørne, hvor fremtidig indkørsel skal foregå, når i et enkelt toppunkt på kote 6.84 under betonpladebelægning. Her reduceres grus beskyttelseslaget til 15 cm.
- Ejer skal sikre, at publikums færdsel, slid mv. ikke blotlægger ruiner og historiske konstruktioner.

Projektdelens placering på området.

Oversigt stueplan. Projektdelens placering.

5.c. Terræncændringer på Slotsholmens volde samt på Biblioteksholmen Ansøgers projekt

Projektet ønsker at foretage en landskabelig bearbejdning af hele Slotsholmen, således at den med slotsplads, volde og voldgrave danner en sammenhæng som forbindes med torvet og det øvrige byrum. Det nordlige og sydlige voldanlæg er delvis arkæologisk undersøgte, mens der mod øst er foretaget mere grundige arkæologiske undersøgelser omkring brofæstet ved tårnet. Andre dele af voldanlægget er ikke undersøgt. Ligesom der kun er foretaget få undersøgelser på Biblioteksholmen.

Mellem Slotsholmens bygninger og voldgraven ryddes krattet og terrænet reguleres, så bygningskomplekset fremstår enkelt på en græsvold med store, enkeltstående træer. Brinken reguleres i en bredde på en meter, og kantens forløb oprettes og kantes med ikke-synlige egestolper og med tværgående brædder.

Terrænet reguleres, så volden falder i et præcist forløb fra bygningerne mod vandet. På den nordlige vold hæves terrænet generelt bortset fra et område omkring to fredede træer, hvor terrænet bevares. På den østlige vold bevares det eksisterende terræn generelt, men hæves, hvor det er nødvendigt for at dække de arkæologisk undersøgte ruiner fra det oprindelige brofæste. De dækkes med minimum 10-20 cm muld med græs. Hvor tårnet møder Ringmuren hæves græsfladen 19-22 cm. Sydøst for vagttårnet har to oprindelige bygningskonstruktioner i tegl stået synlige i terræn inden projektet blev påbegyndt. Disse beholdes fritlagte som de er i dag. På den sydlige vold bevares det eksisterende terræn generelt. Her er arkæologisk undersøgt og dokumenteret en sydgående underjordisk tunnel ud fra fundamentet til et mindre tårn i områdets sydøstlige hjørne samt en drænkanel i kløvet kampesten fra nyere tid i den vestlige del og syd for det oprindelige ringmursforløb. Disse fortidsminder vil blive dækket med minimum 10-20 cm muld med græs. Et lavt stendige syd og vest for den tidligere garnisonsbygning langs Slotsgade fjernes, og den eksisterende stensætning mellem vold og slotssø reduceres i højden, så der skabes en naturlig og niveaufri overgang fra slotssøens stenkant langs Slotsgade (eksist. kote 4.83) til brinken (kote 4.30) på Slotsholmen. På vestsiden af indkørslen til slotsgården fjernes ligeledes et eksisterende stendige. Hvor dette møder det sydlige slotstårn udlignes terrænet, så det får et jævnt fald langs tårnets sokkel. Det betyder at terrænet hæves 31-37 cm langs soklen over en kort strækning.

På Biblioteksholmen ønskes etableret nye stier samt ny belægning på eksisterende (se bilag 5.c., figur 2). Eksisterende sti fra Stendamsgade til biblioteket, omlægges til slotsgrus der kantes med en stålkant. Fra den nye adgangsbro til Slotsholmen etableres en ny grussti, der kobler sig på den eksisterende. Ved selve brofæstet hæves terrænet svagt så brofundamentterne dækkes med muld og græs. Eksisterende cykelparkering omlægges til en chausséstensbelægning med brede grønne fuger. Ved bibliotekets forplads laves et manøvreareal i en chausséstensbelægning med brede grønne fuger. Den nye belægning støder op til den eksisterende chausséstensbelægning, hvor der er handicapparkering. Den eksisterende betonbelægning i gangzonen på forpladsen til

biblioteket, udskiftes med skårne jetbrændte chaussésten. Ledningsføring til belysning vil foregå i stiernes tracéer. Brinken mod vest oprenses for beplantning og afrettes så den får en jævn overflade.

Udover ovenstående arbejder bevares terrænet på Biblioteksholmen som eksisterende.

Begrundelse for dispensation

Projektet ønsker at foretage en landskabelig bearbejdning af Slotsholmens volde og skrænter samt af Biblioteksholmen. Bearbejdning af volden og skrænter omfatter primært hævning af terræn for at udjævne og skabe mere glidende sammenhænge i landskabet. Der vil ikke blive foretaget egentlig afgravning af terræn (se bilag 5.c., figur 1). På Biblioteksholmen vil arbejderne primært bestå af ny belægning på eksisterende stier og pladser samt enkelte nye stiforløb (se bilag 5.c., figur 2). Eksisterende stier i tæt forbindelse med Biblioteket ændres ikke og er med tegl. Disse stier er ikke en del af projektet. Nye stier på Biblioteksholmen, i forbindelse med broen mod Slotsholmen og tilslutning mod Stendamsgade/ Torvet udføres med slotsgrus.

På Biblioteksholmen er kun få felter undersøgt arkæologisk. Ny belægning af eksisterende stier og pladser vil kunne udføres uden yderligere afgravning og nyetablering af enkelte stier vil formodentlig berøre terrænet i så ringe dybde, at skader på eventuelle fortidsminder kan undgås.

Voldterrænet er kun delvist arkæologisk undersøgt, men da terrænbearbejdningen kun omfatter tilførsel af jord, vil dette umiddelbart skabe en større sikkerhed også for ukendte fortidsminder. Hævningen af terrænet på udvalgte steder vil være af beskeden højde i forhold til nuværende, hvorfor det visuelle indtryk af Slotsholmens topografi bevares. Fjernelse og reduktion af nyere stendiger tjener samme formål som de foreslåede terrænhævninger. Slots og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) vurderer derfor, at bearbejdningen af Slotsholmens volde, Biblioteksholmen og landskabet generelt ikke vil ikke fremstå som en ommodellering af terrænet, men udelukkende tjene til at skabe et mere harmonisk område.

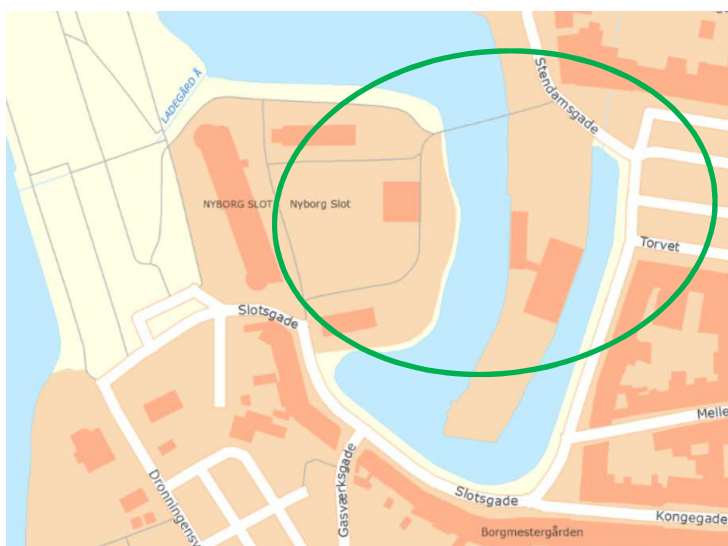
Se bilag 5.c., figur 1-4.

Vilkår for dispensation

Dispensation til projektdel 5.c., terræændringer på Slotsholmens volde samt på Biblioteksholmen, gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel

- Al jordarbejde, herunder udjævning og påførsel af ny jord og nye belægninger skal foregå med stor forsigtighed og under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde.

- Alle maskiner, der indgår i projektet må aldrig køre på uafdækket jordoverflade, men skal benytte byggepladskøreveje udlagt som beskrevet i delelement om indretning af arbejdsplads.
- I alle områder med dokumenterede fortidsminder skal særlig tildækning af disse foregå i samråd med og overvåges af arkæologer fra Østfyns Museer.
- Der må ikke afgraves yderligere uberørt jord ved fjernelse af eksisterende belægning til gamle stier og pladser på Biblioteksholmen.
- Etablering af nye stier og pladser på Biblioteksholmen skal foregå under overvågning af arkæologer fra Østfyns Museer.
- Der må ikke være direkte fysisk kontakt mellem fortidsminder og tilført belægningsmateriale til stier og pladser på Biblioteksholmen.
- Inden udlægning/påførsel af ny jord skal der udlægges et tyndt signallag bestående af ren, tilført grus eller sand, der skal markere overgangen mellem nytildført materiale og de oprindelige jordlag.
- Etablering af lys skal ske i eksisterende trace og uden at der sker skade på ruiner eller andre faste konstruktioner. Arbejdet skal overvåges af Østfyns Museer.
- Al arbejde, der berører søbrinken, skal foregå under overvågning af arkæologer fra Østfyns Museer.
- Der må ikke fjernes eller afgraves oprindelige dele af voldene.
- Inden tildækning af tunnel mv. i områdets sydøstlige hjørne skal der udlægges et signallag bestående af rent tilført sand/grus (grusgravsmateriale), som angivelse af hvorunder ruinerne mv. er beliggende.
- Stendigernes placering skal under terræn markeres med et tyndt signallag af sand/grus (grusgravsmateriale), der markerer digernes forløb.

Projektdelens placering på området.

5.d. Etablering af ny adgangsbro til Slotsholmen

Ansøgers projekt

Projektet ønsker at anlægge en ny adgang til slottet, der i højere grad end den nuværende adgangs placering følger den oprindelige vej ind på området. Broen fører fra Biblioteksholmen til Slotsholmen og skal benyttes som den primære adgangsvej til slottet, således at det allerede ved ankomsten bliver en del af den historiske oplevelse. Broens dimensionering tager udgangspunkt i, at større forsamlinger i optog og f.eks. flere ryttere til hest kan passere. Den udføres som en bjælkebro med søjlepar i seks fag, der spænder mellem 7 til 11 meter. Broens fulde længde, ud fra centerlinje, skal være 61 meter. Den vil ændre retning to gange i forløbet op til og rundt om vagttårnet, og stige i en blød kurve fra Biblioteksholmen til første retningsændring efterfulgt af en svag stigning i det sidste forløb op til slotsporten.

På Slotsholmen er hele arealet for brohovedet og adgangen undersøgt arkæologisk forud for projektering af broen, således at området er kortlagt og gennemdokumenteret. De systematiske arkæologiske undersøgelser har leveret data om forekomsten af ruiner og historiske konstruktioner både i flade og niveau, således at projekteringen er foregået under hensyn til fortidsminderne. Her er fundet komplekse systemer af ældre broer og brofæster med ruiner af portvanger, tvingermure, porttårnsfundamenter mm samt opfyldte brohovedarealer bl.a. fra højmiddelalderen. I selve slotsgraven kendes ruiner efter gamle bropiller fra 1600-tallet, og på Biblioteksholmen er desuden fundet enkelte ruiner. Voldgrav og Biblioteksholm er ikke undersøgt i samme omfang som brofæstet på Slotsholmen.

To af broens søjlepar vil blive placeret i voldgraven, hvor de undgår de kendte historiske bropiller, da broens forløb ligger nord herfor. På brofæstet på Biblioteksholmssiden vil broen ligeledes undgå de kendte arkæologiske forekomster (se bilag 5.d., figur 1). De mange ruiner omkring landfæste og brohoved på Slotsholmen vil blive beskyttet af tre pladefundamenter, der udstøbes over de oprindelige brofundamenter af granit. Under alle pladefundamenter vil der blive udlagt et sandlag, der danner respektafstand til den oprindelige brokonstruktion.

Begrundelse for dispensation

Projektet ønsker en forbedret adgang til Slotsholmen af hensyn til tilgængelighed til og forståelse af borganlægget. Derfor lægges adgangen så tæt op ad den oprindelige adgang og bro som muligt under hensyn til de kendte fortidsminder. Det betyder bl.a., at der er projekteret en retningsforskydning, således at funderingens tre søjlepar på voldgravens vestside i området for de oprindelige brofæsteanlæg etableres i områder, der er velundersøgte og vurderet ikke særligt sårbare. Der er tale om områder, som antagelig er stenfyldte med granitsten. Desuden vil søjlefunderingens to søjlepar i voldgraven blive placeret adskilt fra et område med kendte historiske bropilleruiner. Brofæstet på

voldgravens østside på Biblioteksholmen vil blive etableret i et område uden kendte fortidsminder (se bilag 5.d., figur 1).

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) vurderer, at den ansøgte etablering af den ny adgangsbro med det beskrevne projekt kan gennemføres uden skade på ruiner og historiske konstruktioner. Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) finder, at broens etablering vil være med til at styrke fortællingen om- og opfattelsen af forsvarsanlægget, idet slottets hovedadgang vil blive genskabt.

Se bilag 5.d., figur 1-7.

Vilkår for dispensation

Dispensation til projektdel 5.d., etablering af ny adgangsbro til Slotsholmen, gives på tidligere nævnte generelle vilkår samt nedenstående specifikke vilkår for denne projektdel

- Al anlægsarbejde, udgravning, boring og støbning i forbindelse med etablering af ny adgangsbro skal foregå med stor forsigtighed og under størst mulig hensyntagen til det fredede fortidsminde.
- Alle maskiner, der indgår i projektet må aldrig køre på uafdækket jordoverflade, men skal benytte byggepladskøreveje udlagt som beskrevet i delelement om indretning af arbejdsplads.
- Al arbejde i forbindelse med etablering af ny adgangsbro skal som helhed overvåges af arkæologer fra Østfyns Museer.
- Under pladefundamenterne skal udlægges sandfyld der danner respektafstand til fortidsminderne, hvilket kræver en endelig godkendelse.
- I områder, der enten ikke er undersøgt arkæologisk eller kun delvist, som søbrink, voldgrav, brofæste på Biblioteksholmen m.fl. skal der foretages undersøgelse og registrering af arkæologiske spor af Østfyns Museer. Såfremt der påtræffes ruiner eller andre faste konstruktioner, der vil have betydning for anlægsarbejdets gennemførelse, skal Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) kontaktes og godkende eventuelle ændringer. Ruiner og andre faste konstruktioner skal bevares.

Baggrund for sagen

Det ansøgte projekt udføres i et samarbejde mellem Østfyns Museer, Nyborg Kommune og Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Restaurering og Projekter. I marts 2016 vandt et team med CUBO Arkitekter i spidsen arkitektkonkurrencen om udbygning og restaurering af slottet. Projektet finansieres af Slots- og Kulturstyrelsen, Nyborg Kommune samt store donationer fra A.P. Møller Fonden og Realdania.

Nyborg Slot har stor national og historisk betydning som scene for en række betydningsfulde begivenheder i Danmarks historie fra den tidlige middelalder, over renæssancen og til svenskekrigene i midten af 1600-tallet. Den ældste del af Nyborg Slot blev grundlagt i 1170'erne, og i årene omkring 1200 blev slottet udbygget af kongemagten til en stor ringmursborg i tegl. Slottet var mødested for det middelalderlige parlament Danehoffet, og hele den omkringliggende by understøttede den iscenesættelse, som kongen ønskede omkring udøvelsen af sin magt. På borgen blev bl.a. underskrevet håndfæstningen fra år 1282, der omtales som Danmarks første grundlov. I den første halvdel af 1500-tallet blev Nyborg den danske konges residensby. Slottet blev ombygget, og ringmuren forstærket. Slottet var et komplet fire-fløjet anlæg med et højt vagttårn som muliggjorde bevogtningen af Storebælt. Byens torv fungerede i en periode som turneringsplads. Under svenskekrigene i 1650'erne blev Nyborg Slot indtaget og hærget af svenskerne. Efter krigen blev slottet overgivet til militæret, som opholdt sig her frem til 1913, hvor garnisonen flyttede fra Nyborg. I garnisonstiden blev først det sydvestlige hjørnetårn, dernæst det meste af syd-, øst- og nordfløjen revet ned, og slottet blev brugt til bl.a. tøjhus og kornmagasin. Da garnisonen forlod Nyborg, var slottet forfaldent. Det blev overgivet til Nationalmuseet, som iværksatte en restaurering ved arkitekt Mogens Clemmensen i årene 1914-25. Restaureringen blev dog aldrig endeligt færdig. Siden begyndelsen af 1900-tallet har Nyborg Slot fungeret som museum.

Lovgrundlag

Reglerne om fortidsminder er fastsat i museumslovens kapitel 8 a (lovbekendtgørelse nr. 358 af 8. april 2014 med senere ændringer).

Museumslovens § 29 e, stk. 1, fastsætter, at der ikke må foretages ændring i tilstanden af fortidsminder. Der må heller ikke foretages udstykning, matrikulering eller arealoverførsel, der fastlægger skel gennem fortidsminder.

Museumslovens § 29 f fastsætter, at der på og inden for en afstand af 2 meter fra fortidsmindet ikke må foretages jordbehandling, gødes eller plantes. Der må heller ikke anvendes metaldetektor.

Styrelsen kan i særlige tilfælde gøre undtagelse fra reglerne i § 29 e, stk. 1, og § 29 f, jf. § 29 j, stk. 1. Ved meddelelse af dispensation kan der stilles vilkår, herunder bl.a. om, at der for ansøgerens regning skal udføres en arkæologisk undersøgelse.

Klagemuligheder

Afgørelsen kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet af ansøger/ejer eller andre klageberettigede. Klagefristen er 4 uger efter modtagelsen af afgørelsen. Klagevejledningen findes sidst i dette brev.

Hvis du vil indbringe Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) afgørelse for domstolene, skal en sag være anlagt inden 6 måneder, fra du har fået meddelelse om afgørelsen, jf. museumslovens § 29 x.

Sagens videre forløb

Dispensationen må ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet. Rettidig klage har opsættende virkning, med mindre nævnet bestemmer andet, jf. § 29 v, stk. 7. Dispensationen bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden 3 år efter, at den er meddelt, eller ikke har været udnyttet i 3 på hinanden følgende år, jf. 29 k, stk. 2.

Hvis du har spørgsmål

Du kan læse mere om fortidsminder og museumsloven på styrelsens hjemmeside:
<http://slks.dk/fortidsminder-diger/>

Hvis du har spørgsmål, er du velkommen til at kontakte os. Handler din henvendelse om dette brev, beder vi dig om at oplyse sagens journalnummer, der findes øverst i dette brev.

Kopi til:

Danmarks Naturfredningsforening, dn@dn.dk
Dansk Botanisk Forening, nbu_fyn@botaniskforening.dk
Dansk Ornitologisk Forening, dof@dof.dk
Nyborg kommune, kommune@nyborg.dk
Østfyns Museer, ostfynsmuseer@ostfynsmuseer.dk
Odense Bys Museer, museum@odense.dk

Venlig hilsen

Marianne Rasmussen Lindegaard
Specialkonsulent
Center for Kulturarv (Fortidsminder)

Bilag

Se vedlagte bilag jf. nedenstående oversigt. Bilagsnumre henviser til bilag nævnt i afgørelsen, mens tegningsnumre henviser til ansøgningens projektnummerering.

Bilagsnummer	Beskrivelse	Tegningsnummer
Bilag 0-2	beskrivelser i forhold til grundlag for dispensation fra Museumsloven_Udstillingsfløj og ringmur samt broer_rev A	20190529
Bilag 0-3	Landskab	FO4-NOT
Bilag 0-4	Følgeskrivelse til sikring af fortidsminder	FO4_BILAG 1
Bilag 0-5	Instruks til alle udførende	FO4-C08.2
Bilag 1.a., figur 1	Nyt indsyn til borgen fra torvet	-
Bilag 1.a., figur 2	Nyt indsyn til borgen fra syd – Visualiseringer	-
Bilag 1.a., figur 3	Visualiseringer	FO4-A(X)70
Bilag 1.a., figur 4	2. stokværk og 1. sal	FO4-AN(X)10-2
Bilag 1.a., figur 5	3. stokværk	FO4-AN(X)10-3
Bilag 1.a., figur 6	Tagplan	FO4-AN(X)10-4
Bilag 1.a., figur 7	Nordfacade	FO4-AN(X)20-1
Bilag 1.a., figur 8	Østfacade	FO4-AN(X)20-2
Bilag 1.a., figur 9	Sydfacade	FO4-AN(X)20-3
Bilag 1.a., figur 10	Nordfacade, Ringmur	FO4-AN(X)20-4
Bilag 1.a., figur 11	Udstillingsfløj, Gavl	FO4-AN(X)20-5
Bilag 1.a., figur 12	Snit AA, Udstillingsfløj, længdesnit	FO4-AN(X)30-1
Bilag 1.a., figur 13	Snit BB, Udstillingsfløj, facade	FO4-AN(X)30-2
Bilag 1.a., figur 14	Snit CC, Udstillingsfløj, tværsnit	FO4-AN(X)30-3
Bilag 1.a., figur 15	1. stokværk og stue	FO4-AN(X)10-1
Bilag 1.b., figur 1	Byggepladsplan del 1	FO4-AN(X)10-6
Bilag 1.b., figur 2	Byggepladsplan del 2	FO4-AN(X)10-7
Bilag 2.b., figur 1	Koblingsomraadet-Sikring af fortidsminder, Planudsnit	FO4 AN(K)47-10
Bilag 3.a., figur 1	Fundamentsplan med fortidsminder, Stue	FO4_KN(U)1-110-2
Bilag 3.a., figur 2	Pæleplan med arkæologiske forhold	FO4_KN(U)1-105-1
Bilag 3.a., figur 3	Udstillingsfløj - Fundamentsbjælke - U-FB214 - U-FB215	FO4_KN(U)4-390-4
Bilag 3.a., figur 4	Udstillingsfløj - Fundamentsbjælke - U-FB216 - U-FB217	FO4_KN(U)4-390-5
Bilag 3.a., figur 5	Udstillingsfløj - Fundamentsbjælke - U-FB218 - U-FB220	FO4_KN(U)4-390-6
Bilag 3.a., figur 6	Udstillingsfløj - Fundamentsbjælke - U-FB220 - U-FB223	FO4_KN(U)4-390-7
Bilag 3.a., figur 7	Udstillingsfløj - Beskyttelse af fortidsminder ved fundamentsbjælker	FO4_KN(U)4-390-9

Bilag 3.a., figur 8	Fundament v. depot	FO4-L(R)01
Bilag 3.b., figur 1	Udstillingsfløj, fundering ved kobling	FO4_KN(U)4-390-8
Bilag 3.b., figur 2	Fundament, kobling nordvest	FO4-AN(U)44-01
Bilag 3.c., figur 1	Fundamentsplan, Kælder	FO4-AN(X)10-0
Bilag 3.c., figur 2	Udstillingsfløj - Fundamentsbjælker med fortidsminder	FO4_KN(U)4-390-3
Bilag 3.c., figur 3	Udstillingsfløj - Fundamentsplan, kloak og drænplan - Kælder	FO4_KN(U)1-110-1
Bilag 3.c., figur 4	Udstillingsfløj - Kældervægge og fortidsminder	FO4_KN(U)4-390-2
Bilag 3.c., figur 5	Udstillingsfløj - Kældervægge og fortidsminder	FO4_KN(U)4-390-1
Bilag 3.c., figur 6	Udstillingsfløj - Beskyttelse af fortidsminder ved fundamentsbjælker i kælder	FO4_KN(U)4-390-10
Bilag 3.c., figur 7	Udstillingsfløj - Udgravningsplan - Kælder	FO4_KN(U)1-101-1
Bilag 3.d., figur 1	Koblingsomraadet-Sikring af fortidsminder, Delsnit	FO4_AN(K)47-11
Bilag 3.d., figur 2	Koblingsomraadet-Sikring af fortidsminder, Planudsnit	FO4 AN(K)47-10
Bilag 4.a., figur 1	Ringmur, fortidsminde oversigtsplan	FO4-AN(R)14-2
Bilag 4.a., figur 2	Ringmur - Beskyttelse og afstivning af fortidsminder ML 9-10_H (sydvestlig del)	FO4_KN(R)4-390-1
Bilag 4.a., figur 3	Ringmur - Beskyttelse og afstivning af fortidsminder ML 17_H (sydøstlig del)	FO4_KN(R)4-390-2
Bilag 4.a., figur 4	Ringmur - Fundamentsplan	Bilag 4a, figur 4 - FO4_KN(R)1-120-T1 - Ringmur - Fundamentsplan
Bilag 4.a., figur 5	Ringmur, snit N-N, O-O, på langs	FO4-AN(R)30-1
Bilag 4.a., figur 6	Ringmur, fortidsminde	FO4-AN(R)44-7
Bilag 4.a., figur 7	Ringmur – Snit C-C (sydlige østdel)	FO4_KN(R)3-390-3
Bilag 4.a., figur 9	Ringmur - Beskyttelse og afstivning af fortidsminder ML 18-19_G (sydøstlig del)	FO4_KN(R)4-390-3
Bilag 4.a., figur 10	Ringmur - Beskyttelse og afstivning af fortidsminder ML 18_G (sydøstlig del)	FO4_KN(R)4-390-4
Bilag 4.a., figur 11	Ringmur - Snit A-A (sydøstlig del)	FO4_KN(R)3-390-1
Bilag 4.a., figur 12	Ringmur - Snit B-B (sydøstlig del)	FO4_KN(R)3-390-2
Bilag 4.b., figur 1	DESIGN – vagttårnsforhøjelse	-
Bilag 4.b., figur 2	Vagttårn, snit AA	FO4-AN(V)30-1
Bilag 4.b., figur 3	Vagttårn, snit BB	FO4-AN(V)30-2
Bilag 5.a., figur 1	Slotsplan - Kloak i terræn	FO4_VN(X)1-500-T1
Bilag 5.a., figur 2	Slotsplads - VVS, ventilation og El-ledninger i terræn	FO4_XN(X)1-500-T1
Bilag 5.a., figur 3	Slotsplads - Demonteringsplan, eksisterende ledninger i terræn	FO4_VE(X)1-500-T1
Bilag 5.b., figur 1	Slotsholmen, kote- og belægningsplan	FO4-LN(X)1-200-01
Bilag 5.c., figur 1	Slotsholmen, kote- og belægningsplan	FO4-LN(X)1-200-01
Bilag 5.c., figur 2	Biblioteksholmen, kote- og belægningsplan	FO4-LN(X)1-200-02
Bilag 5.c., figur 3	Biblioteksholmen, kote- og belægningsplan	FO4-LN(X)1-200-02-A
Bilag 5.c., figur 4	Slotsholmen, græsvold og trækant på brink	FO4-LN(X)5-400-02

Bilag 5.d., figur 1	Slotsbro - Fundamentsplan	FO4_KN(B)1-110-1
Bilag 5.d., figur 2	Slotsbroen, plan	AN(SB)11-1
Bilag 5.d., figur 3	Slotsbro - Fundamentsdetaljer	FO4_KN(B)5-121-1
Bilag 5.d., figur 4	Slotsbroen, opstalt	AN(SB)20-1
Bilag 5.d., figur 5	Slotsbroen, snit	AN(SB)20-1
Bilag 5.d., figur 6	Slotsbro – Snit A-A og B-B	FO4_KN(B)3-390-1
Bilag 5.d., figur 7	Slotsbroen, brofæstelse v. ringmur	FO4□L(SB)02

Klagevejledning

Der kan klages til Miljø- og Fødevareklagenævnet over Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminders) afgørelse.

Klagereglerne er fastsat i museumslovens §§ 29 t, 29 u og 29 v.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, Slots- og Kulturstyrelsen har meddelt afgørelsen.

En tilladelse må ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet. En rettidig klage har opsættende virkning for den påklagede afgørelse, medmindre Miljø- og Fødevareklagenævnet bestemmer andet.

Hvis du ønsker at klage, indgives klagen i Miljø- og Fødevareklagenævnets klageportal. Der er adgang til klageportalen på borger.dk eller virk.dk. På Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside er der link til klageportalen.

Hvis du klager, skal du betale et klagegebyr til Miljø- og Fødevareklagenævnet. For privatpersoner er klagegebyret 900 kr. For virksomheder og organisationer er klagegebyret 1.800 kr. Satserne er 2016-niveau og bliver reguleret den 1. januar hvert år. Gebyret betales med betalingskort i klageportalen.

Herefter sender klageportalen automatisk klagen til Slots- og Kulturstyrelsen. Hvis styrelsen vil fastholde afgørelsen, sender styrelsen klagen til Miljø- og Fødevareklagenævnet via klageportalen sammen med den påklagede afgørelse, de dokumenter, der er indgået i sagens bedømmelse, og en udtalelse med styrelsens bemærkninger til sagen og de anførte klagepunkter.

Klageportalen sender udtalelsen til de involverede i klagesagen med en frist på 3 uger for at komme med bemærkninger til Miljø- og Fødevareklagenævnet.

På Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside kan du finde mere vejledning om nævnets behandling af klager og om tilbagebetaling af klagegebyr, f.eks. hvis nævnet afviser at realitetsbehandle klagen, hvis du tilbagekalder klagen, eller hvis du får helt eller delvist medhold. Du kan også finde vejledning om muligheden for at søge om fritagelse fra kravet om at klage via klageportalen. En begrundet ansøgning om fritagelse sendes til Slots- og Kulturstyrelsen.

Se Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside:
www.nmkn.dk eller www.naevneneshus.dk.

Frist for at anlægge retssag

Hvis du vil indbringe Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminders) afgørelse for domstolene, skal du anlægge sag inden 6 måneder fra den dag, styrelsen har meddelt dig afgørelsen (museumslovens § 29 x).